

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך ילדים
ונוער בסיכון

מנחת המועדונית של משרד החינוך

מהות, משמעות ומורכבות

אייר תש"פ
מאי 2020

מנחת המועדונים של משרד החינוך

מהות, משמעות ומורכבות

בצוות הכותבות:

מירי סנדרוביץ – מנחת מועדוניות ארצית

עדנה סלומון – מנחת מועדוניות

ורד שחר – מנחת מועדוניות מחוזית

דורית ויינבאום - מנחת מועדוניות

כתיבה והובלה מקצועית:

אורלי פנסטר ויילר – מו"פ ומרכז הדרכה

תוכן העניינים

11 פתח דבר

- 11 הקדמת מנהל אגף א' חינוך ילדים ונוער בסיכון
- 13 הקדמת מנהלת מחלקת רווחה, קהילה והורות
- 15 הקדמת מנחת מועדוניות ארצית

17 מבוא

19 פרק 1: התפיסה הקהילתית - שדה העבודה

- 20 1.1 מועדונית חינוכית טיפולית
- 21 1.2 מטרות המועדונית החינוכית - טיפולית

23 פרק 2: המשאב האנושי - ילדים, הורים, צוות ושותפים

- 23 2.1 אוכלוסיית היעד
- 24 2.2 צוות המועדונית
- 25 2.3 הצוות המוביל הרשותי של מועדוניות

פרק 3: מנחת המועדונית - משמעות, ידע ומיומנות

- 30 3.1 הנחיה מהי?
- 31 3.2 מאפייניה של מנחה טובה דיה
- 34 3.3 ההנחיה כחלק משגרת העשייה במועדונית
- 35 3.4 סגנון ההנחייה של הצוות במועדונית
- 36 3.5 מרכיבי תוכן ותהליך בהנחייה
- 36 3.5.1 בניית אמון וקשר
- 37 3.5.2 תמיכה והרגעה
- 38 3.5.3 היועצות והתבוננות מתמשכים
- 39 3.5.4 פיתוח מקצועי של הצוות - השתלמויות
- 39 3.5.5 פדגוגיה טיפולית

פרק 4: ערכים ותפיסת הפדגוגיה הטיפולית במועדונית

- 41 4.1 שיויוניות ומסוגלות למימוש פוטנציאל תוך
- 42 מחויבות כלפי הילדים
- 43 4.2 תפיסת בטחון ומוגנות
- 44 4.3 אמונה בתהליכי שינוי וצמיחה
- 46 4.4 שותפות ושיתופיות - עבודת צוות
- 50 4.5 סביבה מטופחת ומטפחת
- 52 4.6 סדר ויציבות

פרק 5: יישום וביצוע של תפיסת הפדגוגיה הטיפולית במועדונית

55	עקרונות ודרך העבודה best practices
56	5.1 אופטימיות וחזקת המסוגלות של הצוות לחולל שינוי
57	5.2 עבודה עם הורים
61	5.3 דיאלוג/ שיח מיטבי
66	5.4 מרחב פוטנציאלי, יצירתיות ומשחק
67	5.5 עבודה אינדיבידואלית ומותאמת אישית
68	5.6 הלמידה במועדונית
71	5.7 עבודה בקבוצה
	5.8 עבודה לפי תוכנית עבודה שנתית קבועה וידועה מראש –
72	ריתמוס שנתי
77	5.9 מענה והתייחסות לאירוע חריג/ פתאומי
79	5.10 שובר שגרה לטובה

81	אפילוג
81	לסיכום
85	אחרית דבר

87

נספחים

87

נספח 1: תקצוב המועדונית, השתתפות משרד החינוך

89

נספח 2: אוכלוסיית היעד

91

נספח 3: תפקיד מדריך/ת המועדונית

93

נספח 4: נוהל המגדיר את עבודת הקב"ס
במועדוניות חינוכיות ומשותפות

96

נספח 5: תפקיד רכז/ת מועדוניות רשות/ת
(לפחות 3 מועדוניות)

98

נספח 6: המועדונית - המרחב הפיזי

פתח דבר

הקדמת מנהל אגף א' חינוך ילדים ונוער בסיכון

המועדוניות המשפחתיות הן מסגרות חמות ואוהבות, המעניקות לילדים בסיכון בגיל יסודי וחטיבת הביניים מסגרת לימודית שהיא גם מרחב חינוכי מעשיר, תומך ומגדל. זוהי אחת התוכניות המרשימות והמרגשות של האגף הפועלות ביסודי. צוותי המועדוניות, בעבודתם המופלאה מצליחים לטעת בילדים בטחון ולהעניק להם מוגנות ואמון ביכולתם. השילוב אותו מצליח ליצור צוות המועדונית בין ההחזקה הקרובה והמשמעותית של הילדים לבין פיתוח העצמאות שלהם, יוצר חוויה מיוחדת אשר משפיעה גם על ההורים ובני המשפחה ובכך גם על הקהילה כולה.

חוברת זו מנסה לתרגם פרקטית את תפיסת העבודה האגפית- פדגוגיה טיפולית. העבודה הפדגוגית-טיפולית הייחודית של המועדונית, מציגה את התפיסה ומושגי המפתח, הגדרות התפקידים, דרכי העבודה, עקרונות והגדרה של האתגרים בעבודה כפי שהם נצברו מתוך ניסיון עשיר ועשייה מבורכת.

על העשייה זו מופקדות המנחות, אשר תפקידן להנחות, להדריך ולחנך את בעלי התפקידים, לתת את התמיכה הנדרשת לצוות המועדונית המגוון ולסייע בהתמודדות עם האתגרים המורכבים בפניהם עומדים הצוותים. בטוחני כי מנחות שתאמצנה את הדגשים וההנחיות בחוברת תוכלנה

להטמיע את התפיסה של הפדגוגיה הטיפולית בקרב צוותי המועדוניות ובכך להביא את המועדוניות שלהן להישגים רבים, ומעל לכל – לשמור על תכני ומהות העבודה.

החוברת היא מפרי ידיה של מירי סנדרוביץ, מנחת מועדוניות ארצית באגף, זו ההזדמנות להודות לה על היוזמה וההובלה של חוברת זו, בשתוף צוות המנחות שהיו שותפות לחשיבה ולכתיבה, לתמר פתחיה מנהלת המחלקה לרווחה, קהילה והורות לנעמי אבוטבול מפקחת מועדוניות ארצית של משרד הרווחה שסייעה והעירה ולאורלי פנסטר-ויילר מצוות המו"פ על הליווי הצמוד והמקצועי בכתיבת החוברת.

בהזדמנות זו, ברצוני להודות לצוות המועדוניות, אשר נמצא בשטח וזורע ניצנים של תקווה בקרב ילדים בסיכון.

קריאה נעימה ומלמדת,

חיים מויאל

ראש אגף א לחינוך ילדים ונוער בסיכון

הקדמת מנהלת מחלקת רווחה, קהילה והורות

מערך המועדוניות הוא חלק מרכזי מתוך העוגנים של רווחה חינוכית שמפעיל אגף א לילדים ונוער בסיכון (אגף שח"ר לשעבר), והוא פועל בהצלחה רבה מעל לשלושה עשורים. המחנך הדגול יאנוש קורצ'אק ניסח בעיני את מה שעומד ביסוד פעולתן של המועדוניות: "היה ניתן לחסוך הרבה דמעות אילו הכירו המבוגרים את הילדים שלהם." המועדוניות יוצרות בדיוק סוג כזה של היכרות, בו ההורים נפגשים מחדש עם ילדיהם, הילדים מגלים ומכירים את עצמם ויכולותיהם והקהילה מגלה את כוחותיה לתת, להירתם ולהיבנות.

המועדוניות מהוות עבור הילדים השוהים בהן מסגרת דמויית בית העוטפת אותם באהבה ומעניקה להם ולבני משפחתם משהו שרבים מהם לא הצליחו לקבל במסגרות אחרות: תחושה של מסוגלות, יכולת והצלחה. המועדונית היא על כן מרחב של שינוי, של למידה מיטיבה, אשר מעבר לתמיכה ולסיוע שהוא מעניק לילדים, גם מקנה להם חוויות וכלים וקשרים משמעותיים שבאמצעותם הם יוכלו לצאת ממעגלי הסיכון, לבנות את עתידם ולצמוח בכוחות עצמם.

במהלך השנים חלו תמורות והתפתחויות במערך מורכב זה. הרכיב הטיפולי-פדגוגי תפס מקום מרכזי בעבודת המדריכות במועדונית, נבנו שגרות עבודה מעוגנות בתיאוריות הנהוגות באגף, נבנתה מערכת תומכת לכל מגוון ההדרכה והוגדרו תפקידים על פי המקובל במשרד החינוך, בקרב גורמי הרווחה ובשלטון המקומי.

חוברת זו מציעה שפה משותפת לכל העוסקים בעשייה הייחודית של המועדוניות, ולהבהיר את תפקידן המדויק של מנחות המועדונית, המובילות את המערך.

אני תקווה שהחוברת תהווה מקור ידע שיסייע לנו להוסיף ולצבור הישגים מרשימים בעשייה ותדריך אתכן בעבודה השוטפת.

אני מבקשת להודות לכל צוות הכותבות, ובראשן למירי סנדרוביץ שמובילה בגאון במהלך ארבע השנים האחרונות את המערך המופלא הזה למחוזות חדשים ולאורלי פנסטר-ויילר מהמו"פ שהובילה את תהליך יצירת החוברת.

שאו ברכה,

תמר פתחיה

מנהלת המחלקה לרווחה, קהילה והורות

הקדמת מנחת מועדוניות ארצית

כשנחשפתי לראשונה, כמנחת מועדוניות יישובית, למערכת הייחודית הזאת, שמהווה מענה משלים בית ספר ובית לילדים בסיכון, התאהבתי מיד. ככל שהכרתי והעמקתי, הבנתי והתרגשתי מגודל העשייה. לפני 4 שנים קבלתי עלי את תפקיד מנחת המועדוניות הארצית, במחלקה לרווחה, קהילה והורות, ובמהלך שנות עבודתי נחשפתי לעשייה המגוונת ולתורה שבע"פ מקצועית ומיטיבה, שעל פיה מתקיימים תהליכי עבודה משמעותיים בעבודת מנחת המועדוניות עם הצוותים.

לאט לאט החל להתבסס אצלי הצורך והרצון לגבש את התורה שבע"פ לכדי תורה כתובה. פניתי לתמר פתחיה ולענת יצחקי וביקשתי עזרה ביצירת חוברת, שתהווה ביטוי לניסיון המעשי המצטבר של המנחות בתהליכי עבודתן, בהנחיית צוותי המועדוניות. במקביל ביקשתי להתחיל בכתיבת חוזר מנכ"ל מועדוניות (שטרם נראה כמוהו ב-30 שנות קיומן של המועדוניות), שיבטא את דרכי העבודה במועדוניות, יתווה קווים מנחים לעבודה במועדוניות ויהווה אבן דרך לאנשי חינוך ולגורמים שונים ברשויות המקומיות. גם חוזר מנכ"ל המועדוניות נמצא על סף פרסום. שתי יצירות אלה מהוות את עמודי תווך עליהן מפעל המועדוניות עומד.

תודתי הרבה נתונה לתמר פתחיה, מנהלת המחלקה לרווחה, קהילה והורות, שליוותה תמכה ועשתה רבות כדי לסייע לי לממש את חזון המועדוניות שלי. לאורך כל הדרך, תמר מהווה עבורי מקור ידע וניסיון בלתי נדלה, עם חיבור עמוק לקרקע המציאות, בתוך לב ענק שרואה, חש ונוגע.

לצורך כתיבת החוברת גיבשנו צוות מנחות מועדוניות ותיקות, איכותיות, שידועות את התורה והיו נכונות לצאת למסע של חשיבה, התעמקות, איסוף וחיבור של מרכיבי ומורכבות עבודת השדה של מנחות המועדוניות בשגרת היומיום ובעיתות מיוחדים. היו אלה: עדנה סלומון, ורד מוזס-שחר ודורית ויינבאום, שתרמו מחוכמתן ונסיוןן והביטו ב"עין טובה" על הדרך הארוכה. תודתי לכן!

חשוב לי לציין, כי המנחות המוזכרות לעיל הן תרכיז מדגמי של כלל מנחות המועדוניות, שעשויות מחומרים בלתי מתכלים של ידע, מקצועיות, יכולות אדירות של being ו-doing, והתמסרות אין קץ לאנשים, לילדים, לרעיון ולמימוש. ולכן תודתי הגדולה לכלל המנחות.

תודה לאורלי פנסטר- ויילר שהובילה את תהליך היווצרות החוברת וגילתה מקצועיות, יצירתיות והכרות עם היופי והעומק של התהליכים המתרחשים. על שנשאה אותנו להתבוננות מעמיקה ורחבה על תפיסות העבודה שלנו כמנחות, כתבה, דייקה והביאה אותנו לקו הסיום.

בד בבד עם ההתבוננות היסודית פנימה והחוצה, יצרנו משהו גדול מסכום חלקיו: חוברת הממשיגה את המהות, המשמעות והמורכבות של עבודת מנחת המועדוניות. וככזו מחברת בין התפיסה התיאורטית הרחבה של פדגוגיה טיפולית למעשה היומיומי והמתמשך במועדוניות, מייצרת שותפויות מיטיבות ומתארת מסע מותאם דיפרנציאלי אל המשאב האנושי הפועל במרחב הפוטנציאלי של המועדונית.

בהוקרה,

מירי סנדרוביץ

מנחת מועדוניות ארצית, המחלקה לרווחה, קהילה והורות

מבוא

עם קמץ שמים ביד
הייתי עובר את חיי.
הייתי חוצה את הים
ברגלי
עם קמץ שמים ביד.

מתוך "אברהם חלפי - שירים"
בהוצאת הקיבוץ המאוחד

המועדונית החינוכית – טיפולית הינה "קפסולה של בית" המקיימת ריטואל מופלא ומסודר של סדר יום קבוע ומחבק בו שזורים שיח מיטבי טיפולי, למידה ופעילויות פנאי והעשרה לילדים בסיכון.

מערכת מורכבת זו שבבסיסה הכלה, החזקה, טיפול והעצמה של ילדים במצבי סיכון מתקיימת ב-400 מועדוניות, מתוכן כ-320 מועדוניות משותפות למשרד החינוך ומשרד הרווחה. המועדוניות פרוסות ב-168 רשויות ברחבי הארץ ובהן כ-6000 ילדים.

על מנת לשמור על מסגרת מופלאה ומורכבת זו, מתקיימת מערכת שלמה המיישמת תפיסה חינוכית-טיפולית של החזקה והכלה לאורך כל השרשרת, החל ממנכ"ל משרד החינוך ועד צוות המועדונית שבשטח.

מנחות המועדוניות, מהוות חוליה מרכזית במארג עשייה זו. הן עובדות ישירות עם הצוותים, ומביאות מגוון של ידע מקצועי פדגוגי – טיפולי, מיומנויות ותכונות אישיות, שמאפשרים להן להנחות ולהוביל את צוותי המועדוניות ומערך השותפים ברשויות.

בחוברת זו נתאר את תפיסת העבודה והערכים העומדים בבסיס המענה היחודי הקרוי מועדונית חינוכית – טיפולית.

נציג את ייחודיות ההנחיה של מנחת המועדוניות מטעם משרד החינוך ואת המקום המשמעותי שלה בעבודה השוטפת במועדוניות. ולבסוף, יוצגו העקרונות הנהוגים ועבודת השטח על מנת ליישם במועדונית ערכים אלה.

חוברת זו מיועדת לבעלי תפקידים שונים באגף א' לילדים ונוער בסיכון שיש להם ממשקי עבודה עם המועדוניות, לממוני שח"ר במחוזות, מנחות המועדוניות, מפקחות משרד הרווחה ולשותפים הרבים ברשויות.¹

1 המסמך כתוב בלשון נקבה אך מתייחס לשני המינים.

פרק 1

התפיסה הקהילתית – שדה העבודה

פרק זה יציג בקצרה את תפיסת הרווחה החינוכית והקהילה המיטיבה, לצד שדה העבודה והמערך הבסיסי של המועדונית ובעלי התפקידים שבה. כל אלה יחד מהווים את היסודות והקרקע עליהם נבנית עבודת מנחת המועדונית. באמצעותם יתאפשר להבין לעומק את עבודתה המורכבת והמיוחדת של מנחת המועדונית.

בבסיס העבודה של המחלקה לרווחה, קהילה והורות עומדת תפיסת רחבה של **רווחה חינוכית** המוגדרת כ" מעטפת של שירותים המכוונת לאפשר ליחידים ולקהילות לפרוץ את מעגלי העוני והמצוקה... ולהביא אותם לכך שיוכלו לקחת שליטה ואחריות על חייהם, תוך שהם זוכים לתמיכה מקצועית, סיוע מערכתי ומסגרת מארגנת הנדרשים לצורך שינוי זה".²

כיצד נוצר שינוי זה? ילדים ונוער בסיכון זקוקים לדמות של מבוגר/ת משמעותי/ת ולמסגרת תומכת כדי לצאת ממעגל הסיכון. הדרך להפחית את מידת הסיכון ולסייע להם היא על ידי פעולות מחזקות ומעצימות את הקהילה שמסייעות לה להפוך ל"קהילה מיטיבה". כאשר המרחב

2 [תמר פתחיה, "רווחה חינוכית- מאוכלוסיה בסיכון לקהילה מיטיבה"](#) עמ' 4-7

הקהילתי הוא מרחב מיטיב, הוא מסוגל להכיל קשיים ומצוקות, ולאפשר גם לחוות הצלחות וכוחות, תוך גיוס גורמי סיוע של "קהילת אחר הצהריים" עוטפת.³

מתוך כך מתקיימת העבודה בקהילה, עם ילדים במצבי סיכון, ובסיסה יצירת מרחב בטוח עבור הילד/ה לאורך כל שגרת היום, תוך התחשבות ברצף הסיכון ורצף הגיל.

המועדונית היא דוגמא ומופת למימוש תפיסה זו.

בחברת זו נתמקד במודל של מועדונית החינוך והמועדונית המשותפת (חינוך – רווחה).⁴

1.1 מועדונית חינוכית טיפולית

המועדונית החינוכית טיפולית היא תכנית משותפת של אגף א' לחינוך ילדים ונוער בסיכון במשרד החינוך עם משרד הרווחה, ומהווה מסגרת חינוכית-טיפולית, הנותנת מענה הוליסטי ברצף היום.

המועדונית מיועדת ל-15 ילדים ובני נוער במצבי סיכון (כיתות א'-ט') והיא מהווה מסגרת חינוכית טיפולית המתקיימת ללא ניתוקם של הילדים והנוער מהדינמיקה של המשפחה והקהילה. עבור חלק מהילדים המועדונית מהווה מענה אחרון, המונע את הרחקתם ממשפחתם וסביבתם.

המועדונית פועלת ברצף היום משעות סיום הלימודים ועד שעות הערב, 5 ימים בשבוע, 11 חודשים בשנה, כולל חופשות מבית ספר.

3 שם, עמ' 20-13

4 בנוסף, למועדוניות החינוכיות והמשותפות, קיימות גם מועדוניות של הרווחה ומועדוניות עצמאיות הפועלות ע"פ מודלים משלהם, ללא מעורבות משרדי הממשלה.

פעילות המועדונית כוללת ארוחה חמה מלאה, תמיכה לימודית, פעילות העשרה מגוונת וליווי אישי ורגשי. כמו כן, מתקיים קשר רציף עם הורי הילדים וצוות בית הספר.

כמסגרת חוץ בית-ספרית, פועלת המועדונית במבנה בקהילה המיועד ומותאם למטרה זו (ראו נספח 6). בחלק מן המקרים ממוקמת המועדונית בתוך מבנה בית הספר. בהקשר זה, הרשות מחויבת לעמוד בסטנדרטים המוסכמים על משרדי החינוך והרווחה (עוד על תקצוב המועדונית, השתתפות המשרד ודרכי עבודה, ראו נספח 1)

1.2 מטרות המועדונית החינוכית – טיפולית

1. השלמת צרכים בסיסיים, שיפור הרגלי חיים וניהול סדר יום:

המועדונית הינה מקום דמויי בית, שבו מקבלים הילדים הזנה מתאימה והגנה פיזית ראויה. זהו מקום של מרחב רגשי בטוח, המאפשר העצמה של יכולותיהם וכישוריהם. יצירת סביבת שייכות תומכת ואי ויתור על הילד/ה עומדים בבסיס העשייה החינוכית במועדונית.

2. מתן מענה פדגוגי-טיפולי:

שיפור התפקוד הלימודי של הילדים וקידום יכולות קוגניטיביות מסייעים במניעת נשירה של תלמידים ממערכת החינוך בשלבים מאוחרים יותר.

על פי תפיסת הפדגוגיה טיפולית קיים קשר בין תהליכי למידה והתמודדות עם דרישות והישגים נורמטיביים לבין המצב הנפשי והרגשי של הילד/ה. על כן, על מנת לסייע לתלמידים בסיכון בתחום

הלמידה, יש להפוך תהליך זה למרחב של יצירת שינוי רגשי ולהפוך את הלמידה לחוויה משמעותית המשפיעה על ההתנהגות והתודעה כאחת.⁵

3. חיזוק כישורים חברתיים ושיפור יכולת לאינטראקציה בינאישית:

המועדונית הינה מקום מפגש עבור כ-15 ילדים בטווח גילאים א' עד ט'. בה הילדים נחשפים ומתנסים ליחסים בינאישיים עם ילדים אחרים ועם מבוגרים קבועים באופן מתמשך ויציב. קביעות זו מזמנת להם אפשרות לעזור ולהעזר, לחנוך צעירים מהם, ולקבל את אחר. כל זאת מעשיר את עולמם של הילדים ביחסים בינאישיים ובכישורים חברתיים. בנוסף, לוקחים הילדים חלק בפעילויות ותכנים תרבותיים וערכיים, מושם דגש על חיזוק ופיתוח עוצמות אצל הילדים ותחושת המסוגלות שלהם, וכן על העמקת החינוך הערכי.

4. חיזוק הקשר בין ההורים, צוות המועדונית ובית הספר:

שיפור היחסים בין ההורים לילד/ה ותפקודי הורות נעשים תוך כדי בניית שותפות עם ההורים. שותפות זאת, המדגישה את תפקידם המשמעותי של ההורים בהתפתחות ילדם, תוך עידוד המעורבות והקשר שלהם עם הגורמים הקרובים לילד/ה במועדונית ובבית הספר לטובת קידומו.

5. מקצועיות בטיפול בילד/ה:

בהיותה בעלת אוריאנטציה פדגוגית טיפולית, המועדונית עושה שימוש במגוון כוחות מקצועיים מכל התחומים הרלוונטים לילד/ה (הורים, בתיה"ס המזינים, רווחה, קהילה וגורמים טיפוליים נוספים).

⁵ חיים מויאל, "פדגוגיה טיפולית, השכלה מעוררת תקווה לבני נוער במצבי סיכון", עמ' 6-7

פרק 2

המשאב האנושי – ילדים, הורים, צוות ושותפים

2.1 אוכלוסיית היעד

2.1.1 הילדים

ילדים בכיתות א'-ט' אשר הוריהם מתקשים בסיפוק צרכי חייהם הבסיסיים, הרגשיים, החינוכיים וההתפתחותיים הדרושים לשמירת שלומם ובריאותם. (לפירוט פרופיל הילדים ראו נספח 2).

2.1.2 ההורים

ההורים בהיותם הדמויות המרכזיות בחיי ילדיהם מהווים חלק מרכזי בעבודת המועדונית. הם שותפים מלאים להחלטות המתקבלות על ילדיהם במסגרת המועדונית ולוקחים חלק פעיל בנעשה בה. בנוסף, המועדונית נועדה בין היתר להביא לשיפור הקשר בין ההורה והילד/ה, והפעילות המשותפת במועדונית מהווה אמצעי להשגתה. על עבודה עם הורים ראו סעיף 5.2

2.2 צוות המועדונית

צוות המועדונית כולל 2-3 נשות צוות העובדות במועדונית על בסיס קבוע, יומיומי ומתמשך הנמצאות בקשר ומגע יומיומי עם הילדים שבמועדונית.

2.2.1 המדריכה במועדונית

מדריכת המועדונית אחראית לפעילות השוטפת ולניהול סדר היום של המועדונית וכן להובלת הצוות וקבוצת הילדים במועדונית. התפקיד כולל את הכנת תוכנית הפעילות והפעלתה, התווייה ושמירה על כללי ההתנהגות במועדונית, עזרה בהכנת שיעורי הבית, וקיום פעילות העשרה לילדים. כמו כן, קיום קשר רציף עם גורמים חיצוניים; בתי הספר, הורי הילדים וגורמים נוספים בקהילה. (עוד על תפקידי המדריכה ראו נספח 3)

2.2.2 אם בית

אם הבית היא ימינה של המדריכה בכל התהליכים הקשורים בחינוך וטיפול בילדים. בנוסף, היא אחראית על השמירה על שלומם הפיזי של הילדים במועדונית, בישול וניקיון. בתוך כך עליה לשמור על סביבה נקיה, מסודרת ומתפקדת. על המזון שהיא מבשלת להיות מגוון, בריא ואסתטי. עליה להוות דוגמה אישית לילדים ולהתנהג באופן ההולם את מעמדה כמודל לחיקוי.

2.2.3 בת שירות לאומי

נערה בת 18-20 המתנדבת לעבודה במועדונית במסגרת שירות לאומי. בנות השירות מופנות באמצעות עמותות, המקבלות את התקן ממשרד החינוך לטובת המועדוניות. בת השירות מצטרפת בקביעות לתקופה קצובה לעבודה במועדונית, אך אינה יכולה להחליף אשת צוות קבועה

בתפקידה. עיקר עבודתה בסיוע ביצוע מטלות חינוכיות וחברתיות שונות הנערכות במועדונית. בנוסף, במהלך יום הלימודים, היא תומכת לימודית במספר מילדי המועדונית בביה"ס. בכך היא מהווה למעשה, חוליה משותפת של המועדונית וביה"ס.

2.3 הצוות המוביל הרשומי של מועדוניות

הצוות כולל את בעלי התפקידים הבאים: עו"ס מועדוניות, קב"ס ו/או רכז מועדוניות רשומי ומנחת מועדוניות יישובית. הצוות המוביל יתכנס למפגש אחת לחודש לצורך בניית הקשר, גיבוש דרכי עבודה משותפות, טיפול בסוגיות הנוגעות למועדוניות, ובחינת תכניות התערבות לילדים על פי הצורך. הדיאלוג בצוות המוביל מייצר שפה משותפת, מאפשר תיאום והתנהלות איכותית ומקריין על עבודת הצוותים.

2.3.1 מנחת המועדונית מטעם משרד החינוך

מנחת המועדונית אחראית מטעם משרד החינוך על הנחייה שוטפת ולווי מקצועי לצוות/י המועדוניות ברשות. המנחה היא יועצת חינוכית או אשת מקצוע חינוכי-טיפולי בעלת תואר אקדמי רלוונטי וניסיון מוכח בעבודה עם ילדים במצבי סיכון. המנחה אמונה על ההנחה וההדרכה של צוות המועדוניות, ומהווה חוליה מרכזית המקשרת בין המרכיבים השונים של העשייה במועדונית: חינוך, למידה וטיפול. פרק 3 להלן מוקדש ליחודיות תפקיד מנחת המועדונית ומורכבותו

2.3.2 עובדת סוציאלית

תפקיד מרכזי בעבודתה של עו"ס המועדונית הינו חיזוק וקידום הקשר בין הילד/ה והוריו/ה ושיפור התיפקוד ההורי. כמו כן, היא משמשת אשת קשר עם עו"ס משפחת הילד/ה. העו"ס פועלת לקידום קשר הורה-ילד/ה באמצעות מתודות טיפוליות שונות כגון: פגישות דיאדיות, הדרכת הורים, פגישות קבוצתיות עם הילדים וההורים, ובמידת הצורך, פגישות פרטניות עם הילדים. היא מרכזת את הפניות המועמדים מהרווחה אל ועדת הקבלה ודואגת לאיסוף מידע רלוונטי מהרווחה. העו"ס שותפה להחלטות על קבלת ילדים למועדונית, לבניית התכנית החינוכית-טיפולית לכל ילד/ה וליישום ההחלטות המתקבלות בוועדות ההערכה.

2.3.3 קשר מנחה - עו"ס

יימת חשיבות מרכזית לשיח מתמיד בין המנחה לעו"ס מועדונית. לכל אחת מבעלות התפקיד ישנם חלקים מקצועיים מובהקים מופרדים, לצד אזורי חפיפה המחייבים קשר שוטף ותאום מתמיד, ליצירת שותפות ומניעת כפילויות.

ממשקי עבודה מנחה - עו"ס :

- **תיאום ציפיות** בכל הנוגע לסדרי עבודה ובניית שפה משותפת
- **תדירות הגעה** של המנחה למועדונית כגורם משפיע על עיצוב התפקידים וביסוס הקשר מנחה - עו"ס

- ◀ **חידוד ותחזוקה שוטפת ותמידיה של התפיסה המקצועית של כ"א והאבחנה בין מרכיבי תפקיד המנחה – (תפיסה חינוכית - טיפולית בעבודת הצוות עם הילדים) לבין תפקיד העו"ס** (דגש על קשר הורה/ילד/ה באמצעות מתודות טיפוליות שונות), בכדי לבנות את השותפות והנפרדות.
- ◀ **קביעת צמתים של הנחיה משותפת** לצוות המועדונית ע"י עו"ס ומנחה
- ◀ **סדירויות לפגישות עבודה שוטפות – במפגשים יוקדש זמן לבניית הקשר בין המנחה והעו"ס, כמו גם לחשיבה משותפת על המועדונית, הצוות והילדים.**
- ◀ **תחלופת בעלי התפקידים :** יש להבנות הליך מסודר ומוסכם בעת תחלופה של עו"ס או מנחה, או כל גורם מקצועי הפועל במועדונית, או שקשור אליה. הליך כזה יכול דרכי חפיפה, מפגשים תדירים, תיאום ציפיות ודרכי תקשורת.

2.3.4 קצינת ביקור סדיר

הקב"ס מהווה דמות חשובה בהחזקת התלמידים ובמניעת נשירתם. תפקידה: איתור תלמידים, השתתפות בוועדת שיבוץ/קבלה, היכרות עם הילדים ושיתוף באינפורמציה על תפקודם, סיוע במתן מענים עפ"י צורך, השתתפות בוועדות הערכה, בוועדות היגוי ובמפגשי הנחיה במועדונית. קצינת הביקור הסדיר אינה עוסקת בנושאי תקציב, מנהלה, תחזוקה וכוח אדם. (עוד על עבודת הקב"ס במועדוניות חינוכיות ומשותפות, ראו נספח

(4)

2.3.5 רכז/ת מועדוניות רשות

רכז/ת המועדוניות אחראי/ת מטעם אגף/ מחלקת החינוך ברשות המקומית על תפעול המועדוניות בהתאם לסטנדרטים ולתוכניות הפעולה של כל מועדונית. בנוסף, היא אחראית על הקשר, ההכוונה ותיאום העבודה בין המועדוניות ברשות לבין גורמי משרד הרווחה ומשרד החינוך (ראו פירוט בנספח 5)

2.3.6 שותפים נוספים בקהילה

המועדונית היא מענה לילדים בסיכון בקהילה, על כן יש ליזום קשרים רבים עם הגורמים השונים הפועלים בקהילה או ברשות היכולים לתרום להתפתחותם ולהשתלבותם של הילדים. בין היתר ובנוסף, למעגל השותפים ה'טבעיים' המוזכרים לעיל, להלן מעגל השותפים האפשרי שכולל:

- ◀ רשות : אגף/ מחלקת חינוך ורווחה (מנהל/ת מחלקת/ אגף, מנהלת מחלקת ילדים ונוער בסיכון, מנהל/ת רווחה חינוכית)
- ◀ בי"ס מזינים
- ◀ מתנדבים : שירות לאומי, שנת שירות, מחוייבות אישית וכו'
- ◀ מפקחות/י בי"ס לפי הצורך
- ◀ אחרים בהתאמה להתפתחות השותפויות ברשות

פרק 3

מנחת המועדוניות – משמעות, ידע ומיומנות

מנחת המועדוניות, האמונה על ההנחיה וההדרכה של הצוות מהווה חוליה מרכזית המחברת ומקשרת בין המרכיבים השונים של העשייה במועדונית: חינוך – למידה - טיפול. על מנת לבצע משימה זו, המנחה פועלת באופן אוטונומי בהתאם לאמות מידה מקצועיות חינוכיות – טיפוליות הנגזרות מתפיסת העבודה במועדונית.

לאור זאת, מתבצעת הנחיה מיטבית בהלימה למטרות המועדונית החינוכית טיפולית, במהלכה מתרחש תהליך מקביל של התפתחות וצמיחה בקרב הצוות והילדים כאחת.

3.1 הנחיה מהי?

קיימות גישות רבות ומגוונות להנחייה. בכולן, ההנחה הבסיסית היא שמודעות עצמית, לרגשות, מחשבות וצרכים, מאפשרת להתפתח וללמוד.

בחרנו להציג את תהליך ההנחייה כמושג וכפרקטיקה בתור, תהליך הדדי - דיאלוגי בין המנחה לצוות, המספק את ההזדמנויות הבאות:⁶

1. סביבה אמפטית – כזו המציעה לצוות הזדמנות לחוש את רעיונותיה, לחשוב לחקור, באופן חופשי ובטוח ללא חשש משיפוטיות וביקורת.
2. הקשבה וכבוד - הזדמנות ליצור קשר מכיל ומעצים בין המנחה לצוות, באופן שיצור תחושה של הקשבה וכבוד. בדרך זו מתאפשרת התבוננות של הצוות על תפקודו ומסוגלותו לנהל ולווסת חוויות המציפות אותו בשיגרת היומיום במועדונית ובארועים חריגים המחייבים התערבות מיוחדת ומותאמת.
3. שאילת שאלות – תפקידה של המנחה לשאול שאלות, לעיתים מאתגרות, שיעודן היחיד זה להעניק פרספקטיבות חדשות לצוות.⁷ השאלות הן כלי להרחבת התבוננות והעמקה לשם חשיבה בהירה ודיוק המענים.
4. עידוד יצירתיות – באמצעות הדיאלוג מתרחש עידוד יצירתיות של הצוות. תהליך זה יכול להתרחש גם באמצעות: משחקי תפקידים, אימפרוביזציות, 'הכסא הריק', ביבליותרפיה ועוד.
5. הדרכה ישירה של מיומנויות חדשות - הקנייה ולימוד של פרקטיקות, מתודות ודרכי עבודה תוך עדכונים מקצועיים.

6 אהרון פולט ע"פ ארתור בוהרט, "הקליינט כמרפא אקטיבי לעצמו"

7 עוד על הדיאלוג בפרק 5

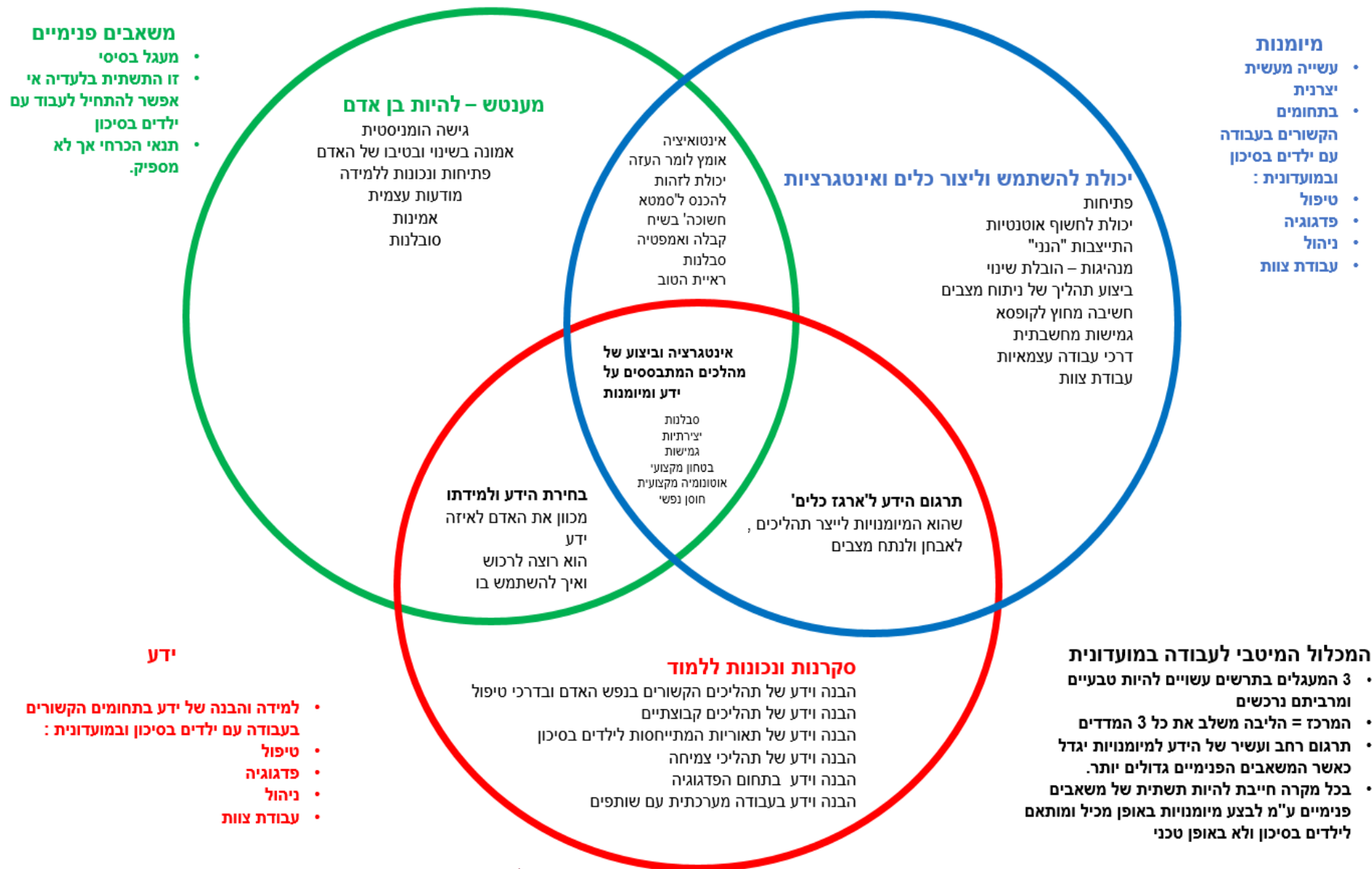
3.2 מאפייניה של מנחה טובה דיה

מנחה טובה דייה מאפשרת ומזמנת את 5 ההזדמנויות לצמיחה והתפתחות, שהוצגו לעיל, תוך יצור סביבה סובלנית וסבלנית. המנחה היא מנהיגה שלוקחת אחריות על תהליך ההתפתחות של הצוות, זאת, תוך הלימה בין המציאות בשגרת היומיות במועדונית לתפיסה הפדגוגית-טיפולית תוך כך שמאפשרת לצוות אוטונומיה ובחירה.

בתרשים שבנינו מרוכזים המאפיינים של מנחה טובה דיה, והם מהווים מפת ידע לעבודת המנחה במועדונית ומשקפים את הרב מימדיות בה.

בחרנו להציג זאת ב3 רמות של עשייה:

ידע, מיומנויות, משאבים פנימיים.

לפיכך, מנחה טובה דיה יכולה להתאים עצמה לכל סוגי אוכלוסיות, בכל רמות תוכן.

3.3 ההנחיה כחלק משגרת העשייה במועדונית

בפגישות ההנחיה, המנחה יוזמת ומפתחת דיאלוגים הדדיים שונים עם הצוות : דיון / ניתוח מקרה / הדרכה בהתאם לזיהוי הצרכים של הצוות. בכל פגישה המתודולוגיה של ההנחיה תהיה מותאמת לצרכים של הצוות ולנעשה במועדונית באותה עת.

חשוב לציין, כי תמיד תהיה הזמנה מצד המנחה לשתף בנעשה: " בפעם הקודמת דיברנו על X מה קרה מאז? איך היתה הפעילות שתכננו יחד בנושא Y? יש משהו מיוחד/ שונה שקורה במועדונית בימים אלה ומעסיק אתכן? בעקבות האירועים החדשתיים, הייתי רוצה שהיום נדבר על w איפה הנושא הזה פוגש איתכן? איך אתן מתחברות אליו? " וכיו"ב. השיח המתעורר בעקבות הזמנה זו עשוי לייצר את התכנים בהם תעסוק ההנחיה.

הפגישות צריכות להתקיים בקביעות, בסטיג (מיקום, לו"ז) מוסכם ומתוכנן מראש ובהשתתפות הצוות הקבוע של המועדונית.⁸

בנוסף, בהתאם לצורך על המנחה לצפות בילדים ובאנטראקציה שלהם עם הסובבים אותם ולקיים בהמשך לכך פגישות עם גורמים נוספים השותפים לעבודה במועדונית (הורים, עו"ס, מנחה ישובית וכו').

8 מדריכה, אם בית ובת שירות. להרחבה ראו פרק 5 דרכי עבודה במועדונית

3.4 סגנון הנחייה של הצוות במועדונית

תהליך הנחייה הוא דינאמי וככזה מתקיימים בו תהליכים מקבילים, השלכות, העברות ומודלינג. כל אלה מחייבים חשיפה של המשתתפות בתהליך באמצעות עידוד פרספקטיבה פנימית, יצירתיות והדרכה הישירה.⁹

הצוות במועדונית יכול להתרשם מהאופן שבו המנחה מובילה תהליך: המודלינג שבו היא שמה את המדריכה במרכז, נותנת לגיטימציה ללא שיפוטיות, שווה בחוויה שהיתה למדריכה עם הילד תוך הכלה. כך מתרחש תהליך התבוננות מעמיק על האירוע שמציגה המדריכה שבו נקודת המוצא תהיה אמירה שלה / הצוות.

מכאן יוצאים למסע משותף של אלטרנטיבות לעשייה ולתגובה, אשר בסופו מצטייר מתווה לפעולה.

בנוסף המנחה מעבירה עדכונים ונהלים (אדמניסטרציה) לצוות כמפורט בהרחבה בפרק 5.

9 בהלימה להזדמנויות הצמיחה ע"פ בוהרט, שפורטו שפורטו בסעיף 3.1 - הנחיה מהי?

3.5 מרכיבי תוכן ותהליך בהנחייה

3.5.1 בניית אמון וקשר

כדי שההנחיה תהיה אפקטיבית נדרשת יצירת סביבה אמפטית תוך הקשבה וכבוד. זהו תהליך הנחיה שמראשיתו שואף ליצירת אמון עד כדי ברית עבודה משותפת בין הצוות לבין עצמו ולבין המנחה. לפיכך, זו אינה נקודת הפתיחה של היחסים אלא היעד הראשון, מבין סולם היעדים, אליו רוצים להגיע.

תהליך זה מחייב גמישות ודיפרנציאליות מצד מנחת המועדונית, בהתאם לשונות של כל מודרכת, כל פעם מחדש, בכל מצב ומועדונית בתוך התאמה לריתמוס השנתי של המועדוניות.

קשר זה של אמון מבוסס על, המרחב הפוטנציאלי אותו הגדיר ויניקוט לפיו "מרחב זה הוא אזור הביניים בו מתקיימים יחסים משמעותיים ומתקיים דיאלוג המסייע לצמיחה והתפתחות אישית"¹⁰.

בתהליך בניית האמון מתקיים שיח קרוב ופעילויות המייצרות קרבה ושותפות. כך למשל: תחילת סבב פגישה ב "דבר טוב שקרה לי השבוע" התייחסות אישית לארועי התקופה "מה אני אוהבת בחורף" "כשאומרים מרק אני חושבת על ..." וכו'. בנוסף מתקיים שיח שמטרתו להתחבר לעולם הפנימי בהקשר לסוגיות חינוכיות – טיפוליות, לדוגמא: לקראת חלוקת תעודות בביה"ס במטרה להתחבר לחוויה זו אצל הילדים לשוחח על "מה כ"א מאיתנו הרגישה כילדה לקראת קבלת תעודה?", כשמדובר על לקיחת אחריות, אפשר להתבונן עם עם הצוות "מהו המקום שאני מצליחה לעמוד בהבטחות שלי, ואיך אני מרגישה שם?" ומכאן לחשוב גם על הילדים בהקשר זה.

10 חיים מויאל, "פדגוגיה טיפולית מעוררת תקווה לבני הנוער במצבי סיכון", עמוד 21

3.5.2 תמיכה והרגעה

מלכתחילה, מועדונית חינוכית – טיפולית מיועדת בעיקר לילדים צעירים (כיתות א-ו) וגם לבוגרים יותר (ז-ט) בעלי מורכבות משפחתית ו/או רגשית המלווה בדר"כ בבעיות לימודיות /התנהגותיות / חברתיות. כמו בכל תהליך מקביל, גם צוות המועדונית החשוף ברמה יומיומית למצבי סיכון של הילדים, עשוי להיות אף הוא בסיכון.

בנוסף, חווה הצוות מצבי התסכול הנובעים מקשריו המסועפים עם גורמים שונים: עבודה אינטנסיבית עם ילדים צעירים מורכבים, ביה"ס, הורים וקהילה, הרשות המקומית (תלות ויחסי עבודה עמם). כל אלו עלולים להביא את הצוות אל סף מצבי משבר וקשיי תפקוד.

התמודדות זו חושפת את הצוות, מידי יום ביומו, לאירועים המחייבים הכלה, ויסות ואיזון של עצמם ושל הילדים במועדונית..

כל אלה מחייבים התערבות מרגיעה, מכילה ומעודדת של הצוות על ידי מנחת המועדונית, כמעין "החזקה" המספקת מקום להתבוננות פנימה. המנחה פועלת בדומה להורה, ע"פ ויניקוט, המאפשר לילד/ה להעביר אליו את הכאב, התסכול וחוסר האונים שלו/ה.¹¹

המנחה יכולה לחזור על הדברים שנאמרים ובכך להדהד אותם, לשקף את ההבנה שלה נוכח הדברים ששמעה "אני רואה שלא פשוט לך", ולהזמין הרחבת הסתכלות "ספרי על מה חשבת באותם רגעים/ מה עשו הילדים? מה עוד היה שם, לדעתך?"

בעבודתה זו, היא מאפשרת להכיל רגשות, להמשיג את המתחולל ולהעצים את יכולות הצוות לייצר מענים מותאמים לסיטואציות.

11 שם, שם.

המנחה, משתמשת בידע המקצועי שלה, בהתאם ל "כאן ועכשיו", באמצעות דיאלוג, אינרוספקציה, יצירה, משחקי תפקידים ועוד.

לעיתים כשמתרחש אירוע הדורש התערבות מיידית, נרתמת המנחה להרגיע ולעודד בשיחה טלפונית ו/או ביקור יזום במועדונית מעבר ללוח הפגישות הקבוע.

3.5.3 היועצות והתבוננות מתמשכים

התכנים סביבם מתרחשת למידה ע"י צוות המועדונית הינם: ערכים, מצבים חברתיים, תקשורת בין – אישית, מאפייני הגיל היסודי (כיתות א-ו) ומגוון הממשקים המאפיינים את עבודת המועדונית החינוכית - טיפולית.

המנחה מסייעת לצוות לנתח את המצבים השונים בהם הוא מצוי ולמצוא יחד את הדרך המתאימה להתמודדות. תוך כדי כך היא מעבירה לצוות את הנחות הבסיס של תפיסת העבודה עם ילדים במצבי סיכון, וכן מקנה להם כלים להתמודד עם בעיות דומות בעתיד בכוחות עצמם.

תהליך של התבוננות וחשיבה על אירועים שקורים במועדונית, מזמינים ומעלים אופציות, מציעים תנועה לאזורים פחות מוכרים ומאפשרים להעז בתגובות ובדרכי הפעולה. המנחה מייצרת מרחב בו היא שווה עם הצוות ונמצאת איתה, רגשותיה מחשבותיה והתייחסותה. בהיות המנחה דמות מכילה וקשובה המאפשרת לכל אחת מהמונחות לבטא את היחודיות שבה.

המנחה מגלמת בנוכחותה ובידיעותיה את המרחב היצירתי, הפתוח והלומד שדרוש בעבודה במועדונית כדי שיתקיימו בו התנאים הנחוצים להתפתחות הצוות ובהמשך לכך הילדים.

כאן המקום לציין, כי גם המנחה שותפה לתהליכי היועצות ולמידה מתמשכים במסגרת מחייבת של קבוצת עמיתות מחוזית וארצית, בתדירות קבועה ומתמשכת.

3.5.4 פיתוח מקצועי של הצוות – השתלמויות

לקראת פתיחת שנת הלימודים מתקיימים מספר ימי היערכות של צוות המועדוניות. במהלך השנה כל צוותי המועדוניות משתתפים בהשתלמות שנתיית של 40 שעות בפסג"ות ברחבי הארץ, בנושאים כגון: ילדים בסיכון, עבודה עם הורים, הסתגלות וקליטה, מיניות בריאה, פיתוח כישורים חברתיים, עבודת צוות ועוד.

מנחת המועדוניות מרכזת את ההשתלמויות של הצוות ומשתתפת בהן. השתלמויות אלה מהוות השלמה לתהליך ההנחייה הפרטני- השוטף לצוותי המועדוניות. בנוסף לכך, מתקיימים כנסים מחוזיים וארציים שהמנחות שותפות פעילות לתכנון ולביצוע. מערך ההדרכה והשתלמויות מחייב השתתפות של צוותי המועדוניות.

3.5.5 פדגוגיה טיפולית

הפדגוגיה הטיפולית היא תפיסה תיאורטית אינטגרטיבית העוסקת בקשר בין נפש הילד/ה לתהליכי למידה. תפיסה זו רואה בלמידה מרחב לעבודה רגשית.¹² התפיסה שזורה בכל העשייה במועדונית באשר היא, שכן תהליכי למידה מתקיימים בשגרת היומיום: בזמן הארוחה, במפגש קבוצתי, במשחק כמו גם בלמידה פורמלית והעשרה.

12 חיים מויאל, "פדגוגיה טיפולית מעוררת תקווה לבני הנוער במצבי סיכון", עמוד 8

במועדונית המהווה מרחב פוטנציאלי לצמיחה והתפתחות של ילדים, מתרחשים גם תהליכי למידה פורמלית הקשורים לתכנים הנלמדים בביה"ס. מטרתם להשלים פערים ולחזק תכני למידה. לפיתוח זה יש משנה תוקף בהיות הילדים בגיל הצעיר בכיתות יסוד שכן מיומנות אוריאנטית בסיסיות המהוות את הבסיס להמשך נרכשות בשנים אלה.

המנחה מלווה ומעודדת את תהליכי הלמידה, על פי תפיסת הפדגוגיה הטיפולית, המתרחשים במועדונית. בתחום הלמידה הפורמלית, תפקידה לסייע בבניית קשר צוות מועדונית – מחנכת ובי"ס על מנת לייצר שותפות והמשכיות בתהליכי הלמידה. כמו גם, לעודד את נשות הצוות להשתלם בדרכי הוראה מגוונת ובאסטרטגיות למידה.

קשר עם ביה"ס מוצא ביטוי, גם, בעת קיום היועצות בוועדות ההערכה בהם משתתפים נציגות מביה"ס, ההורים והרווחה. בצוות מורחב זה נקבעות פעמים בשנה המטרות הלימודיות והטיפוליות של כל ילד/ה.¹³

בנוסף, המנחה מסייעת למדריכה בבניית תוכנית למידה אישית - מענה מותאם לצרכים של הילד/ה בהתאם למוטיבציה, כישורים ופערים.

במקביל ללמידה הפורמלית, מעודדת המנחה חשיפה של הילדים לתכנים מעשירים, חדשניים ומעניינים. היא מעודדת למידה מגוונת באמצעות טכניקות ואסטרטגיות שונות: משחק, גיוון בחומרי למידה, התקדמות במקצוע חזק. כל זאת, על מנת להעשיר את עולמם של הילדים ולעורר בהם עניין וסקרנות לצמוח ולהתפתח. עוד על פדגוגיה מותאמת – פרק 5.

כל זה מתקיים תוך סיוע לצוות המועדונית להבין ולנהל את המועדונית ברוח מדיניות מחלקת רווחה – קהילה והורות שבאגף ילדים ונוער בסיכון במשרד החינוך.

13 עוד על שותפויות / קשר מועדונית עם ביה"ס בפרק 4

פרק 4

ערכים ותפיסת הפדגוגיה הטיפולית במועדונית

"ילדים ובני נוער בסיכון הנם ילדים ובני נוער החיים במצבים המסכנים אותם במשפחתם ובסביבתם, וכתוצאה ממצבים אלה נפגעה יכולתם לממש את זכויותיהם על-פי האמנה הבין-לאומית לזכויות הילד בתחומים האלה: קיום פיזי והתפתחות, השתייכות למשפחה, למידה ורכישת מיומנויות, רווחה ובריאות רגשית, השתייכות והשתתפות חברתית, הגנה מפני אחרים ומפני התנהגויות מסכנות שלהם את עצמם".¹⁴

המועדונית, היא מענה מרכזי, בקהילה, לילדים בסיכון בו מתקיימת עבודה חינוכית טיפולית שמטרתה לספק לילדים את התנאים המאפשרים התפתחות וצמיחה אישית תקינה, חרף מצבי הסיכון בהם הם שורים. פרק זה יגדיר את תפיסת העולם והתפיסה המקצועית של המועדונית החינוכית - טיפולית. אלה הם אבני הדרך לבניית התנאים המאפשרים התפתחות וצמיחה אישית של הילדים ועומדים בבסיס עבודתה של מנחת המועדונית.¹⁵

14 הגדרה מוסכמת לילדים ובני נוער בסיכון מתוך דוח הוועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון בראשות פרופ' הלל שמידט

15 ראו פרק 3

4.1 שיויוניות ומסוגלות למימוש פוטנציאל תוך מחויבות כלפי הילדים

בבסיס התפיסה השיויונית עומדת האמונה ביכולת מימוש הפוטנציאל והחזקות של כל ילדה וילד, של הוריהם ושל שותפים אחרים.

תפיסה זו מחייבת גישה חינוכית-טיפולית ייחודית – כוללנית לפיה כל ילד/ה יכול/ה להצליח אם יקבל את התנאים המיטביים להתפתחות רגשית, חברתית, לימודית, התנהגותית. בנוסף, מתקיימת עבודה על פיתוח וחיזוק תחושת מסוגלות עצמית.

איך מתיישמים השיויוניות ומסוגלות למימוש פוטנציאל בעבודה במועדונית?

המועדונית מזמנת לילדים חוויות התואמות את הצרכים שלהם (גיל כרונולוגי, רמת למידה, מצבים חברתיים ורגשיים), ובמקביל מעשירה את עולמם בתחומי תוכן ועניין שונים. כך, הפעילות במועדונית וסדר היום, מאפשרים ביטוי לריבוי האינטליגנציות¹⁶ ומייצרת גירויים מגוונים שבאים לביטוי בחוגים, העשרה, טיולים, אביזרים, משחקים, ספרים, פעילויות.

באמצעות פעילויות חינוכיות-טיפוליות אלה, מתבצע תהליך זיהוי מוקדי העוצמה של כל ילד/ה, ומתאפשר פיתוחם וטיפוחם. מוקדי עוצמה מפותחים מסייעים לילד/ה להתמודד עם קשיים ומאפשרים עמידה וחוסן במצבי לחץ (resilience), ובכך מעניקים לילד/ה אפשרות להתקדם ולממש את עצמו.

¹⁶ ריבוי האינטליגנציות

4.2 תפיסת בטחון ומוגנות

"משמעה תחושה של סדר והוגנות במרחב הפרטי והציבורי, אמן בגורמים הקהילתיים, זמינות של גורמי סיוע, ופעולות אקטיביות למניעת אלימות ויחס מפלה...הגברת תחושות אלה מהווה גורם מחסן ומחזק, ותנאי ליצירת לכידות קהילתית " מחקרים העוסקים בתחום החברה והקהילה רואים בתחושת המוגנות חלק מהותי ומרכזי ברווחה גופנית, נפשית וחברתית.¹⁷

ילדי המועדונית חשופים למקורות שונים של סיכון וסכנה בחייהם. וככאלה, המועדונית אמורה לספק להם סביבה יציבה ומוגנת שתאפשר פיתוח הרגשה של ביטחון אישי אצל הילדים. יש להבטיח שבעת השהייה במועדונית הילדים ורכושם מוגנים מפני פגיעה ואלימות, שסדר יומם קבוע יציב וידוע מראש, הארוחות מובטחות וכך גם העזרה והאמפטיה.

איך מתיישמת תפיסת בטחון ומוגנות בעבודה במועדונית?

השהייה במועדונית מרחיקה את הילד/ה מסביבות מסכנות ומסוכנות תוך כדי אספקה של מרחב פיזי מותאם (שטח, מיזוג, נקיון אסתטיקה, בטיחות - ראו נספח 6).

בנוסף, מספקת צרכים בסיסיים לילד/ה הזנה, הגיינה והגנה כמו גם, מלמדת כישורי חיים לעצמאות תפקודית תואמת גיל (מבחרית בגדים, משחק ועד בחירת חברים).

במידת הצורך, צוות המועדונית פועל לגיוס עזרה ממקורות שונים בקהילה (רווחה, עו"ס, יועצת, שפ"ח) העשויים לסייע בתחומים אלה. ובנוסף, מקיים קשר עם מעגלים בהם מתבטא הסיכון (משפחה, ב"ס, ילדים אחרים).

17 תמר פתחיה, "רווחה חינוכית, מאוכלוסיה בסיכון לקהילה מיטיבה, עבודה רשותית בגישת הפדגוגיה הטיפולית", עמוד 28

הצוות במועדונית, מחוייב להיות ערני, למעורבותם של ילדים באירועי אלימות, ועל דיווחיהם על פגיעה בהם (ע"י בני גילם/ מבוגרים/ מורים), לתת מענה ולדווח.

כך, משתקפת נקודת המבט הרחבה של הרווחה החינוכית: בחינת הנקודות שבהן יש לפעול כדי לשפר את תחושת המוגנות של הילדים, שתוף פעולה עם הגורמים שבאמצעותם ניתן לפעול בתוך קהילה והרשות כדי ליצור שינוי ופיתוח תחושה מוגנות בתוך המועדונית. כך, יתאפשר להרחיב ולהחיל אותה על המרחב הקהילתי בכללותו.¹⁸

4.3 אמונה בתהליכי שינוי וצמיחה

ערך זה מתייחס לאמונה כי ניתן לנוע ולצמוח ממצבים של תקיעות, חוסר תפקוד והתנגדויות לעבר שתוף פעולה, יצרנות והתקדמות. גד יאיר, מזהה " חוויות מפתח" כסיטואציות המתרחשות בפרק זמן קצר ומביאות אדם לנקודת מפנה בחייו. חוויות אלה יכולות להתרחש בזירות פעילות שונות (משפחה, ב"ס, מסגרות פורמליות וא- פורמליות) ובמגוון דרכים (מפגש עם אדם, פעילות חוויתית וכו')¹⁹

איך מתיישם ערך האמונה בעבודה במועדונית?

באמצעות קשר עם מבוגר משמעותי (מדריכה, אם בית, בת שירות) :
התפיסה החינוכית טיפולית של המועדונית גורסת כי לילד/ה יש זכות בסיסית לחיים במלוא עוזם עם אנשים שבסביבתם תתאפשר צמיחה והתפתחות למיצוי הפוטנציאל שלו.

¹⁸ תמר פתחיה, "רווחה חינוכית, מאוכלוסיה בסיכון לקהילה מיטיבה, עבודה רשותית.

בגישת הפדגוגיה הטיפולית", עמוד 29

¹⁹ יאיר גד (2006), "מחוויות מפתח לנקודות מפנה : על עוצמתה של השפעה חינוכית"

לפיכך, יש חשיבות עליונה לפיתוח קשר משמעותי ודיאלוגי עם אשת צוות, שכן בו מתקיים שחזור של תהליך ההתפתחות הרגשית והחברתית של הילדים. תהליך זה מתאפשר, כשהילד/ה פוגש/ת מבוגרים קשובים וזמינים ליצירת קשרים קוהרנטיים.²⁰

זו המשמעות של המפגש ילד/ה - אנשי הצוות במועדונית.

המבוגר המשמעותי משדר לילד/ה " אני איתך". משמעו, אני שומרת עליך ואיכפת לי מה קורה לך. את הדרך עושה הילד/ה כשהלווי, הנוכחות והזמינות של המדריכה / אם הבית לצרכים שלו/ה מבליטים את התקווה והאמונה שהדברים יכולים להשתנות עבורו לטובה.

לצד הנוכחות היציבה והמרגיעה, התהליכים החינוכיים - טיפוליים מתייחסים גם לחוויות ולמציאות חייו של הילד/ה. לצורך כך, יש לזהות את תמונת המציאות של החיים של הילד/ה והתנהלותו בתוכה, לשהות איתו שם ולחוות עמדה פנימית לפיה ניתן לשנות ולהיטיב את המצב. מרחב של התקשרות בטוחה, מודלינג וחוויות חדשות מאפשרים לפתח כישורים ויכולות לצמיחה בריאה של הילד/ה.²¹

בנוסף לתהליכים עם הילד/ה, אשת הצוות (המדריכה/ אם הבית/ בת שירות) גם משמשת כסנגורית של הילד/ה כלפי גורמים שונים: ביה"ס, משפחה.

20 פלורה מור ויצחק מנדלסון – לדבר עם מתבגרים בסיכון – התפיסה הפסיכו-

חברתית, עמוד 24-29

21 שם, שם

4.4 שותפות ושיתופיות – עבודת צוות

שותפות הינה הצטרפות יחד, לקיחת חלק בדבר עם אחר או עם אחרים. עשייה אחת שמעורבים בה מספר גורמים באחריות, תכנון ובביצוע. יחד הם מקדמים את העשייה ומתנהלים לכל אורכה בסולידריות ובצוותא. שותפי העבודה במועדונית הם הורים, ביה"ס, הרווחה – עו"ס, וקב"ס.

שיתוף פעולה עם גורמים אלה מייצר תהליך עבודה המבוסס על מודל ליווי מקדם הצמחה והעצמה מתוך שותפות.

יישום ערך השותפות במועדונית מוצא ביטוי במספר מישורים:

ראיית ההורה כמטפל האחראי והראשי בחיי הילד/ה: זהו הבסיס לעבודה משותפת בין המועדונית לבית, למען הילד/ה. ההורים הם האנשים הקרובים ביותר אל הילד/ה, הם הביאו אותו לעולם והאחריות הראשונה לטיפול בו, שלומו ובטחונו באחריותם. המשפחה היא הגורם הראשון והמשמעותי ביותר בחיי הילד/ה, בה מתעצבת תחושת הזהות כן גם תחושת השייכות. מכאן שהעבודה החינוכית-טיפולית המיטבית במועדונית מחייבת קשר יציב, אינטנסיבי ומתמיד עם ההורים, הנעשית לאורך כל השנה והשהות במועדונית. שיתוף פעולה פורה בין המועדונית וההורים, תוך יצירת מענים לקידום הילד/ה מתאפשר כאשר ההורים חווים את המועדונית כמקום בעל השפעה מכרעת על ילדם (אך באופן שלא מתחרה בהם).²²

22 ראו בהרחבה פרק 5 – עבודה עם הורים

ברמת המועדונית – בצוות: חלק חשוב בעבודת הצוות מוקדש להגדרה משותפת ומתמשכת בנוגע לדרכי הפעולה ופעילות מועדונית. שתוף הפעולה מתקיים בתוך צוות המועדונית בין המדריכה לאם הבית, ובקווים מקבילים בין הצוות למנחה.

לכל אחת מבעלות התפקיד במועדונית יש יתרון יחסי הקשור בכישוריה, עולמה הפנימי, יכולותיה, אישיותה ותפקידה. ככזו יש לה מקום יחודי ומשמעותי בחיי המועדונית. תפיסה זו משפיעה על ה"זוגיות" בעבודת הצוות והדינמיקה בין המבוגרות המשמעותיות המנהלות את סדר היום במועדונית. כצוות המועדונית הן מהוות מודלינג לילדים בנוגע ליחסים בין מבוגרים, בדומה למשפחה. אומנם, לכל אחת מהצוות יש הגדרת תפקיד, הרי שבשותפות טיב היחסים שבניהן, התקשורת המתנהלת, היכולת לפתור קונפליקטים, לנהל שגרה נינוחה כמו גם משברים בלתי צפויים מהווים את הליבה של האווירה במועדונית ומייצרים אקלים המשפיע על ההתנהלות בכלל ועל הילדים על אחת כמה וכמה. לכך יש השפעה דרמטית על התנהלות המועדונית ועל אופיה.

המצב המיטבי הינו כאשר נוצר במועדונית מרחב מאפשר וסינרגטי בו לכל אחת מהצוות מקום משלה ומשמעות יחודית בעשייה הכוללת. התוצאה היא שמתקיימת חלוקה במשימות, מתרחשת היועצות, ישנה לקיחת אחריות ונקיטת יוזמה ויצירתיות.

בנוסף, זהו דגם המאפשר לילדי המועדונית לצפות ולחוות מבוגרים הפועלים בשיתוף לטובתם ולרווחתם. כל זה מתרחש לנגד עיניהם של הילדים ועוטף את החוויה שלהם במועדונית, בהרגשה כי "השלם גדול מסכום חלקיו".

כל זה חל גם במקרים בהם צוות המועדונית מונה יותר מאם בית ומדריכה (מדריכה נוספת, בת שירות)

יישום השיתופיות והשותפות בצוות המועדונית :

צוות בתוך המועדונית:

ברמה המקצועית של הצוות – בהתנהלות היומיומית במועדונית, ערכי השיתופיות והשותפות מוצאים ביטוי בתחומים הבאים:

- ◀ דרכים ומיומנויות לקיום שיח בינן לבין עצמן ועם הילדים, הורים וגורמים נוספים
- ◀ אופן קביעת הלו"ז וניהולו
- ◀ יצירת תכנים תואמי גיל
- ◀ מגוון המענים הניתן למצבים בלתי צפויים ומשתנים
- ◀ התמודדות עם מצבי משבר וכו'.

מענה לצורכי הילד /ה – שיתוף הפעולה בתוך הצוות מייצר אפשרות להכרות עמוקה ורחבה עם הילד/ה והצרכים עליהם יש מקום לתת מענה, חשיבה משותפת ובניית תוכנית עבודה תוך יצירת מגוון רחב של פתרונות ואפשרויות לחיבור של הילד עם המבוגר.

יחסים בתוך הצוות - חשוב לתת מקום לעבודה על הקשרים בתוך הצוות: המרחב הרגשי, היחסים הבינאישיים של הצוות, פתרון קונפליקטים, איורור רגשות וכו'. במצב של שיתופיות, התבוננות זו תתקיים תוך קיום עבודה דינמית (ברור רגשות, פענוח מחשבות, תקיעויות וכיוב'). הסתכלות פנימית ועבודה רפלקטיבית של מנחת המועדונית עם הצוות יתפסו מקום חשוב במפגשים בניהן, כפי שפורט בפרק 3 – יחודיות תפקיד מנחת המועדונית.

שותפויות של המועדונית עם ביה"ס והקהילה:

המועדונית מהווה חוליה מרכזית המקשרת במרחב הקהילה, בין שירותי הרווחה החינוך ושירותים נוספים ברשות ובית הספר. על כן, יש לקיים קשרי שותפות ברמות שונות עם הגורמים הרלוונטים בבית הספר וברשות. החל מיידוע, דרך היועצות ועד קיום של שיתופי פעולה ויוזמות משותפות. ראיית ביה"ס /הקהילה/ שירותי הרווחה כשותפים בתהליך אינטגרטיבי ללא פיצולים מהווה בסיס לתהליך החינוכי – טיפולי להצמחתו וללווי של הילד/ה. הקשר ההדדי מחזק ומקדם את העבודה של המועדונית ושל ביה"ס כאחד.

הקשר של המועדונית עם ביה"ס : בית הספר והמועדונית מהווים חוליה שמלווה את הילד ברצף היום החל משעות הבוקר ועד הערב. הילד/ה מבלה את מרבית שעות יומו בסביבות אלה ומכאן ההשפעה הרבה שלהן על חייו. ככאלה יש מקום לקשר הדוק ומחזק ביניהם כשטובת הילד ניצבת במרכז. על בסיס תפיסה זו, מתקיים הקשר החשוב בין מדריכת המועדונית למחנכת הכיתה.

בהנחיית המנחה, המדריכה מקיימת קשר שוטף עם מחנכת הכיתה של הילד/ה. המנחה מקנה למדריכה כלים לאיסוף מידע כולל על הילד/ה ותפקודו/ה. כפועל יוצא, המדריכה מקיימת עם המורה שיח בנוגע לילד/ה והתנהלותו במועדונית ומנכיחה עשייה אחרת שלו. קשר זה מהווה בסיס לבניה של תוכנית לימודים ועבודה מותאמת לילד/ה ומייצר שותפות, בין המורה בבי"ס למדריכה במועדונית, בה כל שותפה תורמת מהמומחיות שלה. כך שני הצדדים, ביה"ס והמועדונית, אחראים כל אחד על המומחיות ועל השותפות כאחד.

מפגשים משותפים במועדונית - קשר עם צוות בין מקצועי - קהילה במהלך השנה מתקיימות במועדונית ישיבות הערכה לילד/ה בהשתתפות ההורים, צוות המועדונית, עו"ס המועדונית, מנחה, קב"סית, היועצת והמורה מביה"ס וגורמים נוספים על פי צורך. היוזמה לקיום המפגש וארגונו, בידי עו"ס המועדונית והקב"סית ו/או רכזת המועדוניות הרשותית.

תדירות המפגשים לפחות פעמיים בשנה על מנת לעקוב אחר מצבו, התקדמותו והאתגרים עימם מתמודד הילד ולגבש תוכנית פעולה הכוללת יעדי למידה וטיפול משותפים. הילד/ה לא תמיד נוכח בוועדות ההערכה ויש לשקול כל מקרה לגופו.

תפקיד המנחה בהקשר זה, בתכנון היעדים חינוכיים – טיפוליים שבאחריות המועדונית, לקראת קיום הוועדה. בנוסף, המנחה מקדמת את קיום ועדות ההערכה במועדן ובהרכב הנדרש. במהלך הוועדה, המנחה היא שותפה פעילה עם התייחסויות מקצועיות, תפיסתיות ומייצגת את מדיניות האגף לילדים ונוער בסיכון. בנוסף, קיים קשר שוטף עם צוות הבין מקצועי (עו"ס, קב"ס, ועוד) במהלך השנה, באופן סדיר ו/או בהתאם לצורך.

4.5 סביבה מטופחת ומטפחת

על פי גישתו של לוריס מלגוצ'י האיטלקי, מייסד שיטת רג'יו אמיליה, ילדים ניזונים משלושה מקורות חינוכיים: בית ההורים, הכיתה והמקור השלישי הוא הסביבה – "המורה השלישי".

גישת המורה השלישי רואה במרחב הלימודי רכיב חיוני בלמידה. זהו אזור נוח ונגיש לתלמידים, שצריך לתמוך בתהליך הרגשי והחוויתי שעובר התלמיד בזמן הלמידה. לכן נדרשת מהסביבה הזו גמישות והתאמה לשינויים, כדי שהיא תעודד למידה ותהיה מלמדת בפני עצמה.²³

²³ סביבה נעימה ללמידה יעילה / מכון דוידסון

מחקרים על השפעתה של הסביבה הלימודית על תהליכי ויסות עצמי ומוטיבציה של תלמידים מצביעים על כך שתהליכי הוויסות והמוטיבציה אומנם מושפעים מהמאפיינים האישיים של התלמידים, אבל מושפעים לא פחות גם ממאפייני הסביבה הלימודית שבה הם פועלים. הבנה של השפעות הסביבה על המוטיבציה והוויסות יכולה להביא לשיפור של תהליכי ההוראה ועיצוב של סביבות לימודיות התואמות את צורכי התלמידים.²⁴

איך ערך הטיפוח מתיישם בסביבה הפיזית במועדונית?

המועדונית מהווה סביבה פיזית מיטיבה ומטפחת עבור הילדים. היא פועלת במבנה משלה, נפרד. מהווה מרחב סגור ומוגן המנסה לדמות בית מיטיב, המאובזר בריהוט וכלים הנדרשים לפעילות החינוכית טיפולית. ככזו היא מהווה סביבה חמימה מטופחת, צבעונית ואסתטית שמזמנת כמו התנהלות ביתית יומיומית. יש בה מרחב משותף - סלון, שולחן אוכל, שולחנות כתיבה, מרחב לשיחות אישיות. כמו כן, לכל מועדונית יש חצר משחקים. הצידוד בה בטיחותי, בעל ערך עיצובי והתאמה סביבתית ואקלימית.

בנוסף, במועדונית ימצאו משחקים תואמי גיל, ריהוט מותאם לגודל הילדים, תנאים לפעילויות תנועתיות והפגתיות. לכל ילד/ה מוקצה מקום אישי ומתאפשרת הבאה של חפץ אישי לכל ילד/ה.

כל אלה, הצידוד, העיצוב הסביבתי והריהוט המושקעים במועדונית, מהווים מרחב מכיל ומאפשר להתנהלות חינוכית – טיפולית וגם ללמידה. הם משקפים לילדים את חשיבותם בעיני הצוות ומחזקים את תחושת הערך העצמי והמסוגלות שלהם. באמצעותם הילדים יחוו מוטיבציה גדולה

²⁴ השפעתה של הסביבה הלימודית על תהליכי ויסות עצמי ומוטיבציה של תלמידים/ עינת ליכטינגר, מכללת אורנים לחינוך והוראה

יותר לעשייה לימודית / חברתית ורמת הויסות הרגשי שלהם תעלה. הם יפתחו תחושת שייכות למועדונית, ירצו להיות בה ולשמור על הנמצא בתוכה.

מנחת המועדונית, משקפת את החשיבות של כל הנ"ל לצוות ולגורמים השותפים בקהילה. היא מעודדת לעשות את ההתאמות הנדרשות ברמת מבנה, ריהוט, ציוד וכיוב'. ומתריעה במידת הצורך, לממונים.

4.6 סדר ויציבות

סדר משמעותו "המצאות הדברים במקומם ויציבות מתייחסת לדבר קבוע, לא משתנה, חזק ועמיד".²⁵ יציבות משמעותה " משהו קבוע ולא משתנה".²⁶ החיבור בין השניים מייצר קביעות, עמידות וידיעה היכן נמצא כל דבר.

לילד/ה שגדל/ה בסביבה בעלת מאפייני סיכון, התחושה היא של קיום בתוך עולם כאוטי. הילד/ה רואה את הכל מגובה נמוך, הדברים מתנהלים סביבו ואין לו שליטה על מצבו וגם תחושת הזמן שלו מוגבלת. על כן, הרגלים, שגרות וסדרי פעולות קבועים עשויים להקנות תחושת בטחון, שליטה ורגיעה.

איך מתיישמים סדר ויציבות בעבודה במועדונית?

במועדונית, מייחסים חשיבות עליונה ליצירת שגרה קבועה בחייהם של הילדים. שגרה עוטפת ומגוננת בה קיים סדר פעולות בעל מבנה מאורגן וידוע מראש, נותנת בטחון ותחושת שייכות ושקט.

25 מילון אבן שושן

26 שם

נוכחות יציבה וקבועה של המבוגר המשמעותי, שאינו מתחלף לאורך הזמן, היא גורם בעל חשיבות עליונה, בטיפול בילדים, שבחייהם יש גורמים בלתי יציבים רבים, המערערים את האמון בזולת ואת מקורות העיגון הרגשי. מידי יום ביומו פוגשים הילדים את אותן נשות צוות, המתנהלות באופן צפוי ומוכר.

בנוסף, ילדי המועדונית באים, לעיתים, ממציאות חיים חסרת יציבות ולא צפויה, המשפיעה על הארגון הפנימי שלהן והתפקוד היומיומי במסגרות השונות. סדר יום קבוע במועדונית, מעניק לילד בטחון מה עומד לקרות, מתי ואיך. דבר זה יוצר יציבות חיצונית ומאפשר בניה של נינוחות ויציבות פנימית.

ערך זה בשגרת היום יום במועדונית, מוצא ביטוי ב לוח הזמנים / " סדר יום קבוע" הכולל:

- ◀ קבלת פנים אישית לכל ילד וילדה.
- ◀ התכנסות לפתיחה של הפעילות היומית, הסברה על סדר היום.
- ◀ פעילות מעבר מבית הספר למועדונית- מנוחה קצרה, פעילות הרגעה, שיח קבוצתי, פעילות בחצר וכו'.
- ◀ ארוחת צהריים חמה (לפני או אחרי זמן הלימודים, בהתאם לשעות ההגעה של הילדים) המזון שיוגש במועדונית יהיה מזין, בריא, מגוון ומוגש בצורה אסתטית, באופן שיצור אוירה ביתית וחמה. המזון יוגש בכלים רב פעמיים. במגזר היהודי האוכל יהיה כשר. תפריט המזון במועדונית נקבע ע"י צוות המועדונית והגורמים המלווים. הוא יהיה ידוע מראש, כתוב ומוצג לילדים ולהורים.

◀ זמן למידה- פעילות לימודית קבועה, הכוללת עזרה בהכנת שיעורי בית, העשרה לימודית וטיפול הרגלי הלמידה של הילד. זמן הפעילות לא יעלה על שעה ורבע.

◀ העשרת עולמו של הילד באמצעות: משחק, יצירה ואומנויות, קריאה, שיחות ודיונים, פעילות ספורטיבית וחוגים שונים.

◀ התכנסות לשם סיכום היום, מלווה בארוחה קלה.

מנחת המועדונית מלווה את הצוות בבניית הסדר היומיומי ובשמירה על המסגרת הקבועה היציבה שיש בה גם מרחב לנוע. זאת, מתוך הבנה עמוקה של החשיבות והמשמעות של סדר ויציבות בחייהם של ילדים הבאים מבתים שלעיתים נעדרים מהם מרכיבים אלה.

פרק 5

יישום וביצוע של תפיסת הפדגוגיה הטיפולית במועדונית

עקרונות ודרך העבודה best practices

עקרונות העבודה הם הציר והכלים המרכזיים שנשתמש בהם על מנת לממש את הערכים המלווים את המועדונית בעבודת היומיום. אם הערכים הם המצפן הרי שהעקרונות הינם המפה המראה לנו אם אנו צועדים במרחב המיטבי.

להלן יפורטו העקרונות, תוך התייחסות ליישומם בשגרת היומיום במועדונית ולתפקידה של המנחה בהקשר זה.

5.1 אופטימיות וחיזוק המסוגלות של הצוות לחולל שינוי

השאיפה היא כי צוות המועדונית יפעל מתוך התבוננות חיובית, תחושת מסוגלות עצמית והכרה ביכולת שלו להבין את המצב של הילד ויכולת המשפחה והשותפים.

המנחה עובדת על בניית אמון ושותפות משמעותית עם צוות המועדונית (ראו פרק 3). לאחר יצירת החוזה או ה"ברית" בין הצוות והמנחה, מתוך בטחון ותחושת מוגנות של הצוות ניתן לקדם ולסייע בחיזוק תחושת המסוגלות והאמונה שלהן ביכולתן לחולל שינוי ולהצליח.

הצלחת הצוות במתן מענים לצרכים השונים של הילד/ה חשובה ביותר לתחושת המסוגלות של הצוות והילד/ה כאחת. אך, המועדונית כמלווה את הילד/ה ביצירת אופק, יעדים ותוכנית עבודה מהווה רק חוליה אחת ברצף היום של הילד/ה. על כן חשובה מאוד, הגדלת מעגל ההשפעה והאפקט של האופטימיות שהיא יוצרת, באמצעות עבודה עם בי"ס וההורים. הגדלת המרחב האופטימי עשוי לאפשר הצלחות רבות יותר. הדבר מתבצע באמצעות פגישות אישיות עם ההורה, המורה, ועדות אמצע וסוף שנה.

5.2 עבודה עם ההורים

ההורים הם שותפים עיקריים בעבודת המועדונית, בהמשך לראיית המשפחה כערך כפי שפורט בפרק 4. חשוב לציין כי תחום הטיפול במשפחה הוא באחריות מחלקת הרווחה שברשות ועו"ס המועדונית כזרוע שלה. היא המלווה את עבודת המועדונית ואת המשפחות, אך צוות המועדונית נמצא בקשר יומיומי עם ההורים ולכן חשוף למידע זמין המתגלה בתקשורת בין ההורה- ילד/ה המתקיימת לנגד עיניו. לפיכך, העו"ס והצוות נמצאים בקשר רצוף בכל הנוגע ליחסי הורה – ילד/ה.

בבסיס תפיסת העבודה החינוכית טיפולית, במועדונית, עומדת ההבנה כי "בלי הורים זה לא ילך". ההורים הם "המומחים לילדם" ויש אצלם ידע רב שיכול לסייע בעבודה עם הילד/ה, גם כשההורות אינה מיטבית.

כפועל יוצא מכך, אחד היעדים העיקריים בעבודת המועדונית עם ההורים, הינו שותפות מעצימה לצד פיתוח וחיזוק הקשר בין הילדים להוריהם. האחריות היא של הצוות לייצר את הקשר עם ההורים, לעודד ולחזק את השותפות עימם. הצוות עושה זאת בדרכים מגוונות, לדוגמא:

- ◀ להזמין את ההורים למועדונית כדי לראות את העבודות של ילדיהם.
- ◀ ליצור סיטואציות של עבודה משותפת הורה – ילד/ה בתוך המועדונית "איים של התקשרות"
- ◀ לראות את ההורה כסובייקט (מה שאוהב/ת, יודע/ת, עושה בזכות עצמו) ולא רק כאמא/ אבא של..., לגלות אמפטיה וקשיבות כלפי הצרכים של ההורה.

◀ בעת הפרידה בסוף היום, זו הזדמנות נהדרת לומר להורה ליד הילד/ה איזה דברים חשובים/ מעניינים/ טובים הוא/היא עשה/עשתה היום ולעדכן על ההצלחות שלה/ו.

◀ לקבל/ לשוחח טלפונית עם את ההורה במאור פנים, חיוך ושמחה. זה גם מודלינג לאפשר להורים לעשות זאת עם ילדם.

מנחת המועדונית והעו"ס מלוות את הצוות לבניית קשר חיוני זה, כל אחת מהזווית שלה. תפקיד המנחה לעודד יצירת ערוצי תקשורת עם ההורים ולעזור במידה ומתעוררים קשיים. תפקיד העו"ס לטפל באופן שוטף, דינמי ופרטני בכל הקשור לעבודה עם ההורים.

כך, המועדונית מייצרת סוג של שינוי תודעה, המביא לא רק את הילדים אלא גם את המשפחות שלהם לצאת ממעגלי הסיכון: חוויות של הצלחה המובילות לנקודות מפנה עבור הילד והוריו. ההתגייסות של ההורים יוצרת תחושה של מסוגלות עצמית בתוך הקהילה שלהם.

להלן הזירות בהם מתקיים קשר עם הורים כקבוצה ובאופן אישי:

מפגשים קבוצתיים בעבודה עם הורים ברמת המועדונית:

◀ אסיפת הורים – שמטרותיה תיאום ציפיות, היכרות, יצירת קשר, עדכון בתכנים והעלאת פעילויות וגם להבהיר את הנהלים של המועדונית. המנחה מסייעת לצוות לתכנן את מבנה האסיפה, התכנים ודרך ההעברה.

- ◀ מפגש כללי ההורים – ילדים – מתרחש מספר פעמים בשנה בדר"כ סביב אירועים וחגים. במפגש תהיה, עפ"ר, פעילות תוכן סביב הנושא (שירים, הקראה) וכן פעילות יצירתית משותפת עם ההורה. המנחה מסייעת לצוות לתכנן את המפגש, התכנים ודרך ההעברה. וחושבת עימם על תגובות לתרחישים שונים.
- ◀ קבוצת הורים – הדרכה סביב נושא : באחריות עו"ס המועדונית לקיים מפגשים עם קבוצת הורים סביב סוגיות התפתחותיות הקשורות לקבוצת הגיל או נושא אחר רלוונטי. אופיו של המפגש יהיה של התחברות אישית, וונטילציה, העצמה והקניית ידע תוך מתן כלים והתנסות בהם. תיכנון הפעילות ותכניה, כמו גם, דרך התקשרות עם ההורים תעשה בתיאום עם מנחת המועדונית והצוות. במידה ועולים קשיים ספציפיים במשפחה מסויימת המשפיעים על תפקוד הילד/ה במועדונית, העוס תציע התייחסות מותאמת ונפרדת למשפחה.
- ◀ הורה מעשיר – מפגש בהנחיית הורה מתנדב/ת המגיע/ה למועדונית ביום ובשעה שנקבעה מראש ומפעיל את הילדים בפעילות שהיא/הוא אוהב/ת מצטיין/ת בה : יצירה, סיפור, טיול, אפייה, קריוקי, ריקוד, יוגה, כדורגל וכו'.

מפגשים אישיים בעבודה עם הילד/ה וההורים:

- ◀ עבודה אישית עם ההורים - כאשר התפקוד ההורי של ילדים מהמועדונית אינו במיטבו מסיבות שונות, מתבצעת סדרת פגישות של המדריכה עם ההורה/ ילד/ה שמטרתה להכיר את המציאות התפקודית ולראות כיצד ניתן לעזור ולחזק את הילד/ה וההורה נוכח מציאות זו. העו"ס היא חלק בלתי נפרד משמעותי כגורם המלווה תהליך זה. לעיתים מעורבים גם גורמי טיפול נוספים (פסיכולוגית, יועצת וכיוב') או גורמים אחרים משמעותיים.

חשוב לקיים לפני פגישה כזו, מפגש חשיבה ותכנון גם עם מנחת המועדונית. בסיומה של הפגישה, המנחה והצוות מסכמים את מה שעלה בה ומתווים את הצעדים הבאים.

◀ מפגש עם הורה – ילד/ה ברמה אישית או קבוצתית מתקיים בהנחיית עו"ס כשהמטרה שיפור הקשר והתקשורת. יש לציין כי לעיתים המדריכה היא זו שמובילה מפגש מסוג זה בהתאם להכרותה, נסיונה ויכולתה להחזיק מפגש כזה. יש מועדוניות המקיימות שעת מפגש בחדש, לכל ההורים והילדים של המועדונית.

◀ עדכון וקשר אישי – הצוות מקדם ומייצר קשר פתוח עם ההורים ומביא לידיעתם דברים שקורים במהלך השהות במועדונית, בעיקר, דברים טובים. ההורים מוזמנים להיות בקשר: לשתף, להתייעץ ולבוא להתרשם מהעשייה במועדונית. כמו גם, להביע הסתייגויות והשגות מהנעשה עם ילדם במועדונית.

◀ ביקור ילד/ה בביתו/ה – מתקיים כהליך שגרתי, לכל ילדי המועדונית, בתחילת השנה ומטרתו הכרות עם הילד/ה בסביבתו המשפחתית ויצירת קשר ראשוני קרוב ורחב כהזמנה להמשך שותפות.

5.3 דיאלוג / שיח מיטבי

במובנה הרחב, המילה דיאלוג מתייחסת גם לפעולת שיח בין שני אנשים וגם לתוצאה של אותו דיבור – המגע האנושי העמוק בין השניים. בשונה משיחה סתמית או פטפוט, משתתפי הדיאלוג משפיעים זה על זה באופן סימטרי ואותנטי, יוצרים כניסה הדדית לעולמם הפנימי ונוגעים בעצמי (self) שלהם. על ידי כך הם חווים חוויה משמעותית המלווה בתחושה של הבנה הדדית עמוקה.

דיאלוג חינוכי- טיפולי מתקיים בין המנחה לצוות כמו גם בין המדריכה לילד/ה.

שיח זה מכוון להתבוננות במצבים שונים באופן הבא:

- ◀ עיבוד חוויה רגשית
- ◀ הרחבת מודעות עצמית
- ◀ מודעות לגורמי הקושי
- ◀ התבוננות על הסיטואציה מפרספקטיבה חדשה
- ◀ בחינת אסטרטגיות התמודדות שונות
- ◀ חיזוק הדימוי העצמי ותחושת המסוגלות
- ◀ שיפור היכולת לשאת מצוקה רגשית ועוד

הדיאלוג בעל אופי של שיח טיפולי מתקיים תוך שמירה על כבוד הדדי והקשבה סביב חוויות, רגשות, מחשבות, אירועים וכל. בדיאלוג יש הזדמנות לדבר על מגוון נושאים ותחומים המעסיקים אות/ה בחיי היומיום לצד שיח על מושגים כמו בטחון, הצלחה, כשלון ודרכו ניתן לפתח התבוננות מחודשת על דרכי ההתמודדות של הילד/ה עם משימותיו.²⁷

²⁷ פלורה מור/ התפיסה הפסיכו- חינוכית – סוציאלית לעבודה עם בני נוער תת משיגים ופגיעים לסיכון בין כותלי ביה"ס

פאולו פריירה, גורס כי ההכרה בדיאלוג כאמצעי משמעותי יכולה לחולל שינוי תודעתי. לדידו, המורה בכיתה אינה יוצקת תוכן לראש ילד/ה אלא יוצרת דיאלוג הפותח מרחב משותף לשיח. על המבוגר להיות מסוגל להכיל את מגוון המחשבות והחוויית וליצור חיבור משמעותי בינו ובין נושא השיעור.²⁸

כך גם בתהליך ההנחייה, בו באמצעות דיאלוג מיטיב של המנחה עם צוות המועדונית מתעוררת ונבנית נכונות ויכולת להיות מודעים לעולמם הפנימי החווייתי, ריגשי ולהעז (אומץ) להשתמש בו במהלך הדיאלוג החינוכי-טיפולי שיקיימו עם ילדים במועדונית.

המנחה מובילה את הצוות ליצור במועדונית תנאים לשיח מיטבי/הדדי. היא מקיימת עם הצוות דיאלוג מיטבי בו נשמרת ההקשבה והכבוד תוך חיבור לעולמות התוכן והמציאות של המדריכה. כמו כן, המנחה עובדת עם הצוות על עמדותיו ואמונתו ביכולת הילד/ה להיות שותף פעיל ושווה בערכו בתהליך ובשיח. הציפיה היא כי, במקביל, הצוות יקיים דיאלוג מיטבי עם הילד/ה תוך חיבור לעולמו של הילד/ה ומציאות חייו, ובהקשר של עולמות התוכן של למידה והתנהלות חברתית.

מ. בובר עוסק רבות בנושא הדיאלוג החינוכי ומהותו ומדגיש את נושא ההקשבה. הוא מצוין כי ההקשבה היא במובן של מקום שנימצאים בו (BEING), חוויה בה הדובר/ת מרגיש/ה מוכל/ת מוגנ/ת ונוכח/ת. ולא הקשבה כעשייה (DOING).

BEING = "מה קורה לך כשילד מרגיז"

DOING = "במקרה כזה יש לעשות כך או אחרת"

28 חיים מויאל, "פדגוגיה טיפולית מעוררת תקווה לבני הנוער במצבי סיכון", עמ' 10

ההקשבה מתבצעת ללא אג'נדה מתבססת על סקרנות פתוחה ללמידה. היא מלווה בהמתנה למה יתרחש. יש בה השתהות מתוך נוכחות ערה, אמפטיה, שאילות שאלות והמנעות ממתן פתרונות.

ההקשבה מתבצעת ללא אג'נדה מתבססת על סקרנות פתוחה ללמידה. היא מלווה בהמתנה למה יתרחש. יש בה השתהות מתוך נוכחות ערה, אמפטיה, שאילות שאלות והמנעות ממתן פתרונות.²⁹

דיאלוג מסוג זה יכול להתקיים במרחב הפוטנציאלי כפי שיפורט בסעיף 5.4.

על מה מדברים ומתי?

מנחת המועדוניות מכוונת את הצוות לקיים דיאלוג פתוח והדדי. זהו דיאלוג חופשי וכל נושא יכול להיות מתאים לשיח הטיפולי (מהשניצל דרך המונדיאל או הבחירות לכנסת). הדיאלוג צריך ויכול להתקיים בכל מצב ובכל שלב של סדר היום והעשייה.

לעיתים אין לו התחלה מובנית כמו במשפט "ילדים, עכשו נדבר על..." ואין לו סיום באמירה "עכשיו נסכם....".

29 מרטין בובר, <http://www.mofet.macam.ac.il/ktiva/kivunim/article22/Pages/meyou.aspx>

לדוגמא:

אמירת הילד/ה מהווה השראה לפיתוח דיאלוג במועדונית במהלך ארוחה: "אמא שלי מבשלת מרק יותר/פחות טעים".

- ◀ ניתן לנצל אמירה זו ולפתח שיחה סביב השאלות הבאות: "איזה מרק, ממה עשוי, איזה טעמים, מתי אוכלים אותו, מי בבית אוהב/ לא אוהב אותו?
- ◀ ניתן לפתח משחק של טעמים: מיקום הטעמים על הלשון (מתוק- בקצה, המר- בבית הבליעה וכיוב') משחק עם צלוחיות בכל אחת מהן מזון, סוכר, מלח, מיץ לימון וכו'. יתרחש משחק של זיהוי הטעמים.
- ◀ ללמוד את שיום הטעמים וכתיבה של שמות הטעמים השונים. כך ניתן לעשות גם עם חוש מישוש ותכונות חומר (מחוספס, חלק, קוצני וכו), חוש ריח, שמיעה וכו'.

תאור התנהלות של ילד/ה ע"י הצוות : בפגישת הנחייה עם צוות מועדונית, מדריכה מתארת התנגדות עיקבית של ילד/ה בשעת למידה להכין שעורי בית. ניתן להתעניין בהתנגדות תוך התעניינות ברגשות הצוות העולים ברגעים אלה. אולי התעניינות בהיסטוריה האישית שלהן כתלמידות:

- ◀ איך את היית כתלמידה? / בכיתה ג'?
- ◀ איך נהגו איתך בעניין לימודים ושיעורי בית ואיך היית רוצה שינהגו.
- ◀ איך את מרגישה כשהילד/ ה לא עושה מה שאת אומרת? מה זה מעורר אצלך?

המנחה מזמינה את המדריכה לשאול את עצמה מה עומד מאחורי הסיפור של הילד/ה, מה עומד מאחורי הדברים היומיומיים המאפיינים את הילד/ה ועימם צריך לעבוד. זוהי הזדמנות למדריכה לשוחח עם הילדה ולבקש ממנה לספר לה מה קורה כשהיא צריכה להכין שיעורי בית?

ארוע חדשותי שהוזכר : אם למשל, במפגש הפתיחה אחד הילדים מספר על פציעה של שחקן כדורגל נערץ. ניתן לנצל אמירה זו ולפתח שיחה:

- ◀ האם עוד מישהו נפצע/ה באופן דומה?
- ◀ איך הרגיש/ה מה עשתה בתקופת ההחלמה?
- ◀ קיום לדמותו של השחקן הנערץ
- ◀ שיח סביב הגינות בספורט
- ◀ התעמקות בפיזיולוגיה - איפה נפצע ומה ההשלכות של הפציעה, ועוד?

כשעוסקים בנושאים "כבדים" כמו התאבדות חשוב מאוד לעבוד עם הצוות ולבדוק את העמדות והרגשות שלהם במקביל לההתייחסות לארוע בקבוצת הילדים. כשמדובר באירוע חדשותי יש לברר :

- ◀ איסוף מידע : אם ומה יודעים על האירוע?
- ◀ הסבר על הארוע: יתקיים בהתאם לרלוונטיות לקבוצה (אם שמעו על האירוע) ולהיקף המידע שיוכלו להבין.

◀ עיבוד רגשי – בשיח שיתפתי, לאחר איסוף המידע החדשותי

- מה זה מעורר ב? חיבור לרגשות ולפחדים.
- מה יכול לעזור לי? מה עוזר לי להתגבר כשקשה לי.
- מהם הכוחות שלי?
- מקומו של המבוגר המשמעותי: תפקידו וחשיבות קיומו המתמשך והיומיומי במהלך שהות הילד/ה במועדונית. הוא יכול לאפשר לילד/ה לפגוש, להכיר ולהתחבר לעולמו הפנימי (חוויית, רגשות) להיות נגיש יותר למבט של אחרים (למשל מדריכה ו/או כל מחנך ומטפל).

5.4 מרחב פוטנציאלי, יצירתיות ומשחק

ע"פ וויניקוט, נדרש "מרחב פוטנציאלי" כדי לאפשר לילד להיות עם משאלות ודחפים עמוקים ומודחקים שבנפשו ולבטא אותם באוטנטיות, במינימום עכבות. זהו מרחב מוגן המשרה ביטחון ויציבות מתוך ידיעה שהמציאות מושהית. חשוב שלמבוגר תהיה יכולת להיות עם הילד/ה גם כאשר המחשבות שלו לא מאורגנות, אסוציאטיביות ואין ביניהן קשר. יש חשיבות רבה להיות עם הילד/ה במקום הכאוטי, במצב כזה יכולה להופיע היצירתיות. הנוכחות של המבוגר במרחב הפוטנציאלי עוזרת ומאפשרת לילד/ה למצוא את העצמי.

המרחב הפוטנציאלי, ע"פ וויניקוט, הוא אותו הזמן בו מציאות ודמיון מתקיימים זה עם זה וזה ליד זה.³⁰

המועדונית מספקת מסגרת מוגנת המאפשרת קיום מרחב פוטנציאלי כזה. בסדר היום מוקצה זמן לעשייה יצירתית ומשחק חופשי ומגוון. המדריכה מצטרפת למשחק ומאפשרת הקשבה והדדיות. כך נוצר מרחב פוטנציאלי לצמיחה: משחקי דמיון (משפחה, מרפאה, חלל וכד'), יצירה ואמנות, דרמה וסיפורים, משחק חופשי בפינות שונות במבנה ועוד. לדוגמא: בלו"ז

30 תומס אוגדן – מצע הנפש, עמ' 180-161

של המועדונית מוקצית משבצת זמן יומית למשחק תוך כדי עידוד משחקי "כאילו" בהם מתקיימים המציאות והדמיון גם יחד. הילד/ה יודעת שהדמיון והמציאות מתקיימים יחד – לדוגמא משחקים של מורה בכיתה, מנהלת ביה"ס ואפילו אמא ואבא. כך במרחב הדמיוני נוצרת היצירתיות, פתרון בעיות, שיפוט המציאות ומתרחבת היכולת של הילדים להגיב ביצירתיות ולמצוא פתרונות למצבים שונים. כך הילדים לומדים על עצמם, לומדים מי הם ומה מתאים להם מבחינת טעם, צלילים, תחושתיות כל. זוהי דוגמא נפלאה לחלק של המודעות הגופנית, הגבולות שלי וההכרות עם עצמי.

מנחת המועדונית בעבודתה עם הצוות על חיבור רגשי לארועי אקטואליה, חגים ופעילויות הקשורות לנושאי לוח השנה, מזמינה לייצר מרחב פוטנציאלי בעבודה עם הילדים למשל: בפורים להתחפש ולעטות מסיכות כביטוי לרגשות, ביום העצמאות ליצור דגל חדש למדינה כיצירה שיש בה עצמאות, להמציא משחקים, להתנסות במשחקי תפקידים ועוד.

5.5 עבודה אינדיבידואלית ומותאמת אישית

העבודה החינוכית הטיפולית מבוססת על הכרות רחבה עם הילד/ה תוך היערכות אינדיבידואלית. הילדים מתקבלים למועדונית לתקופה שנמשכת בהתאם לצרכים ולמהלך ההתפתחות האישית.

המנחה והעו"ס מסייעות בידי הצוות לקיים הכרות עמוקה ורחבה עם הילד/ה על מנת ליצור קשר מיטבי ולבנות תוכנית עבודה אישית ומותאמת עבורו/ה. זיהוי הצרכים, כישורים, ומוקדי העוצמה כמו גם האתגרים והקשיים של הילד/ה מהווים את הבסיס לתוכנית האישית ובהתאם לכך בוחרים דרכי עבודה.

התוכנית האישית היא דינמית ומגוונת ומתאימה לילד/ה בזמן שנכתבה. על כן, במהלך השנה נערכת חשיבה בצוות לגבי התאמת התוכנית לילד/ה והיעילות שלה לצד דיוקה בהתאם להתפתחות. התוכנית האישית מתייחסת למגוון היבטים: רגשיים, למודיים, התנהגותיים וכו'. לדוגמא: כשילד/ה מתקשה להתיישב בשיח קבוצתי או נמנע/ת מפעילות קבוצתית אחרת, לאפשר לה/ו להיות מ'חוץ למעגל'. להיות איתה/ו במקום בו היא נמצא/ת ובקצב הנכון לה/ו ועם זאת, להזמין ולאפשר לה/ו להצטרף לתוך התהליך המתקיים, בעיתוי המתאים לה/ו.

העבודה האינדבידואלית ומותאמת אישית עם ההורה מתקיימת ע"י העו"ס (ראו סעיף 5.2).

5.6 הלמידה במועדונית

הילדים בגיל היסודי שוהים במועדונית משעות הצהריים (עם סיום יום הלימודים) עד הערב. בחלק ניכר מסדר היום במועדונית מתבצעים תהליכי למידה פורמלית וא- פורמלית. הלמידה במועדונית, ככלל, היא כלי ואמצעי ליצירת שיח טיפולי מכיל, מאפשר ומקדם.

למידה פורמלית מועדונית, עוסקת בתכנים בית ספריים ומתבצעת בזמן קבוע של 60-90 דקות. זמן זה מוקדש למטלות שנתנו בכיתה, הכנה לבחינות, והכנת שיעורי בית. למידה כזו יכולה להעשות באמצעות מחשב, צפייה בסרט, משחק לימודי וכיו"ב.

שעת הלמידה מאופיינת כתמיכה לימודית, חיזוק, העשרה, הטרמה. אלה הם תהליכים תומכים פדגוגיה ומאפשרים את חיזוקו והעצמתו של הילד/ה כדי שתתבצע למידה טובה יותר. הזמן המוקדש ללמידה פורמלית הקשורה לתכנ"ל של ביה"ס ומשימותיה, הוא אחיד, והילדים לומדים בקבוצה הטרוגנית בה לכל אחד מהם יש משימות שונות אחד מהשניה.

אחת ממטרות הפדגוגיה במועדונית היא גם לעורר מוטיבציה פנימית של הילד/ה ללמידה. פרופ' נעמי ואבנר זיו במחקרם מצאו כי כדי לקדם תלמידים שחוו כשלונות יש ליצור סביבה תומכת שתעורר אצלם מוטיבציה ללמידה. סביבה שמזמנת עידוד, משוב, אתגור לצד התאמת חומרים ללמידה.³¹ במועדונית מייצרים סביבה כזו שמאפשרת למידה, בה נקודת המוצא היא הידע של הילד/ה במקצוע, בשאיפה להגיע למקום בו מצויה הכיתה. לשם כך, מתקיים קשר בין הצוות והמחנכת שיוצר שיתוף פעולה והמשכיות בנוגע לחומר הלימוד, המשימות, בניית תוכנית אישית. מטרת הקשר היא מתן מענה מותאם לילד/ה תוך צמצום פערים וחיזוק הנלמד בכיתה. היוזמה לקיום קשר זה היא של המדריכה במועדונית. עם זאת, האחריות ללמידה היא של ביה"ס. (עוד על קשר מועדונית – ביה"ס בפרק 4).

בנוסף, מחקרים מראים כי קיום קשר הורים - בית ספר משפיע מאד על השגי התלמידים. לפיכך, צוות המועדונית יסייע בידי ההורים לקיים קשר זה, באופן ישיר ועקיפי.

במקביל, ובמהלך כל שהותו של הילד/ה במועדונית מתקיימת הזדמנות **ללמידה א-פורמלית** הקשורה לידע עולם. ביטוייה בחשיפת הילדים לאמנות, תרבות והעשרה תוך שימוש בדיאלוג החינוכי – טיפולי. בלב החשיפה עומדת התפיסה של הרחבת אופקים, פתיחות והכרות עם מגוון אומנויות, תחומי דעת ועניין וחיבורם לעולמו הפנימי של הילד. הרצון לאפשר לילד/ה לגלות עולמות חדשים, בחוץ ובפנים לעורר סקרנות ולהרחיב את רפרטואר.

31 חיים מויאל, "פדגוגיה טיפולית, השכלה מעוררת תקווה לבני נוער במצבי סיכון".

עמ' 19

רובד נוסף של למידה מתייחס **לכישורי חיים** התואמים את גיל הילדים. למשל: הרגלי הגיינה, אכילה, התנהלות בקבוצה, תרבות שיח וכיו"ב. (ראו פרק 3 הזדמנות חמישית)

בהקשר לסוגיית הפדגוגיה מנחת המועדונית, מעודדת את קיומה באופן מאוזן ומותאם לסדר יום של המועדונית. היא מזמינה את הצוות לעבוד עם הילדים על הלמידה באמצעות שיח טיפולי באופן מותאם דיפרנציאלית לצרכי הילד/ה.

לדוגמא: ילד/ה המסרב/ת להכין ש"ב ב"שעת הלמידה" מקבל עידוד לעשות פעילויות חלופיות של למידה כמו קריאת סיפור, משחק לימודי, עבודה על תוכנה לימודית במחשב, יצירת משחקים הקשורים לחומר הנלמד או עזרה בלימודים לילד/ה צעיר/ה ממנו במועדונית. מתקיים חיפוש תמידי אחר הדרך המדויקת להוביל את הילד/ה לסקרנות, עניין ומוטיבציה פנימית ללמידה. כל תהליך של למידה ויוזמה מתקבל במאור פנים ובחיזוקים חיוביים ע"י הצוות.

במועדונית בה היו הרבה התפרצויות כעס של ילדים הביאה מדריכה העושה פאזלים בעצמה בשעות הפנאי שלה, פאזל גדול במיוחד להרכבה במועדונית. היא פיזרה את החלקים הרבים של הפאזל בפינה קבועה, בה יש שולחן ועליו פוליגל כמשטח לחיבור הפאזל. כשהמדריכה חשה שהיא מתעצבנת היא קמה ממקומה, הלכה לשולחן הפאזל חיברה 2-3 חלקים וחזרה לעבודתה. במשך הזמן, הילדים למדו כי הרכבת הפאזל הוא אמצעי להרגעות וללקיחת חלק במעשה משותף. והם החלו להשתתף בהרכבת הפאזל. היה זה תהליך איטי והדרגתי, הילדים לקחו בו חלק ורמת ההתפרצויות שלהם ותדירותן הלכה ופחתה.

5.7 עבודה בקבוצה

התנסויות בקבוצה מאפשרות לילדים, המשתתפים בקבוצה, להכיר נורמות חברתיות מקובלות ולהתנהג לפיהן. הצוות, בהנחיית מנחת המועדונית, מלווה את התהליכים העולים בקבוצה תוך הצבת גבולות והקניית תחושת בטחון. ישנה התייחסות לתכנים, כמו גם להתנהגויות השונות העולות בקבוצה מתוך הכלה והקשבה תוך שמירה על המוגנות. לדוגמא: כשבזמן הארוחה מתגלות התנהגויות בלתי אסתטיות הקשורות באכילה פרועה, אפשר להציע משחק: "אם המלכה אליזבת/ המלך הירדני היו מזמינים אותנו לאכול בארמון איך היינו אוכלים?".

הארוחה ככלל היא הזדמנות לשיח פתוח ולדיבור. לדוגמא שיח אודות המרק הטעים, מרכיביו, דרך הכנתו, מה אני אוהב/ת לאכול בבית, וכו'.

זוהי גם היא הזדמנות להעמקת הקשר. ההחלטה שילדים בכיתה ד' יכולים למזוג לעצמם את המרק ואילו בכיתה א' המדריכה אומרת: אני רוצה לפנק אותך/ אני זוכרת שאת לא אוהבת שהסלט נוגע בשאר האוכל וכיוב'.

גם קיום התורנויות של הילדים סביב הארוחה (סידור השולחן, ניגובו בתום הארוחה) כרוכים בתהליכים שאחריות הדדית בקבוצה ושותפות קשורים בהם.

המנחה והצוות מנווטים את תהליכי הלמידה, לכבד הבדלים אישיים, לתת מקום לכל אחת ואחד ולאפשר התנסות והתפתחות אינטלקטואלית. ועם זאת ישנן משימות (דוגמת תורנות ארוחה) שהן שיוויניות ואחידות לכל הילדים.

תכני העבודה בקבוצה יכולים להיות חברתיים, רגשיים, הפגתיים ואף לימודיים. הם נגזרים מתכנון ושיח של הצוות עם המנחה ומריתמוס העבודה השנתי במועדונית.

5.8 עבודה לפי תוכנית עבודה שנתית קבועה וידועה מראש – ריתמוס שנתי

הרעיונות הגדולים של הפדגוגיה הטיפולית לובשים צורה של זמן ומקום במועדוניות. ה'זמן' הינו הריתמוס השנתי - התוכניות הפדגוגיות -טיפוליות של המועדונית.

ה'מקום' הוא מרחב המועדונית- אותו מדמה הילד/ה כבית חם ומכיל.

הריתמוס השנתי קשור גם, לערך סדר ויציבות ומקנה לילדים ולצוות תחושת בטחון ושייכות. זוהי תוכנית אחידה, מוסכמת ואוניברסלית לכל המועדוניות ממנה נגזרים הנושאים בהתאם ללוח השנה, לזמנים ובהתאמה לאוכלוסייה, מגזר וגילאים בכל מועדונית ומועדונית.

לוח השנה והחגים מזמנים עבודה רגשית- פנימית ובאמצעותם ניתן הקשר ושייכות הקשורים לערכי החג בנוסף למשמעות דתית/ לאומית/ תרבותית שלו. כך למשל יתנהל שיח מיטבי על ההקשרים האישיים - משפחתיים - חברתיים של החג:

- ◀ הכרות וחיבור למשפחה - "איך חוגגים את החג במשפחה שלך?"
 - ◀ חיזוק חוויות הרצף - שתמיד חוגגים את החג באותו מועד " מה אתם בדרך כלל עושים בחג?"
 - ◀ חיזוק תחושת השייכות לקבוצה /לקהילה - " איזה מאכלים אוכלים אצלך? אצל מי עוד נוהגים כך?"
- באחריות הצוות להוביל עבודה רגשית -פנימית זו, ולהתאימה למועדונית.

המנחה מלווה את הצוות סביב ציר העבודה המוצג בטבלה שלהלן, מזמנת חשיבה ונותנת הדגשים חינוכיים - טיפוליים. מהות ההנחייה אינה ממוקדת רק בציר המוצג בטבלה אלא סביב תכנים שהצוות מעלה.

בנוסף, המנחה היא דמות מרכזית ושותפה בפועל בהנחייה, שמחזקת את קיומם המיטבי של שגרות עבודה כמו: ועדות קבלה, בניית תוכנית חינוכית טיפולית לכל ילד/ה, ועדות הערכה. היא מלווה באופן קרוב וצמוד את הצוות המוביל ואת צוות המועדונית בהכנה של המפגשים ולעיתים קרובות בהשתתפות פעילה בתוך הוועדות.

כמו כן, מתקיימת וועדת היגוי הכוללת את הדמויות ברשות ובמחוזות (משרדי החינוך והרווחה), הנוגעים לעניין המועדוניות.³² הועדה מתקיימת 1-2 פעמים בשנה ומטרתה: התבוננות משותפת על תמונת המצב של המועדוניות ברשות, ודיון בסוגיות שמעסיקות.

בחרנו להציג את ציר התוכנית השנתית בצורת טבלה המארגנת את המועדים, נושאי העבודה של המנחה עם צוות המועדונית ועבודת המנחה ברמה המערכתית.

32 קרי: צוות מוביל מועדוניות רשותי + מנהלי צוות/מח' /אגף רווחה וחינוך ברשות, מנהל יח' שחר/פרט, ממונה שח"ר מחוזי, מנחת מועדוניות ישובית ומחוזית ממשרד החינוך ומפקח/ת ילד ומשפחה בקהילה במשרד הרווחה

מועד	עבודת צוות המועדונים בלווי והנחיית המנחה	עבודת המנחה ברמה מערכתית
אוגוסט	- היערכות לקראת פתיחת השנה: נהלים, לוח זמנים, רשימות - יום היערכות לצוות – התחברות אישית והכנה לפתיחת המועדונים- מעבר מחופש לשגרה - קליטה מיטבית והכנת המועדונים כמרחב מטופח מכיל ומעשיר - בניית תיק מועדונים - בניית תיק אישי לכל ילד/ה - הנחיה כיצד מקיימים ביקור בית - חיבור בין תכני הלמידה בהשתלמות לעבודה היומיומית במועדונים	- השתתפות בראיונות לצוות המועדונים - מניעה קיום ישיבת צוות מוביל ותכנון פגישה ראשונה במועדונים - הכנת סדר שנתי (חופשות, לו"ז ישיבות הנחיה וכו') - שותפה בישיבת צוות מוביל מועדונים רשות - השתתפות במפגש מנחות מחוזי/ ארצי - לווי בהשתלמות שנתי לצוותי המועדונים - מפגש הנחיה פרטנית מהמנחה המחוזית
ספטמבר	- ביצוע ביקור ילד/ה בבית - מה זה להיות חדש/ה במועדונים – התחברות רגשית ובניית מערך להעברה לילדים - חוקי המועדונים - בניית סדר יום במועדונים	- שותפה בישיבת צוות מוביל מועדונים רשות - השתתפות במפגש מנחות מחוזי/ ארצי - לווי בהשתלמות שנתי לצוותי המועדונים - מפגש הנחיה פרטנית מהמנחה המחוזית

מועד	עבודת צוות המועדוניות בלווי והנחיית המנחה	עבודת המנחה ברמה מערכתית
אוקטובר נובמבר	- הדרכה בנוגע להיכרות רב מימדית עם הילד/ה - בניית תכנית חינוכית – טיפולית לכל ילד/ה - שותפות בתכנון פעילות העשרה - בניית קשר עם השותפים (הורים, בית הספר והקהילה)	- קיום ועדת היגוי מועדוניות רשות - שותפה בשיבת צוות מוביל מועדוניות רשות - השתתפות במפגש מנחות מחוזי/ ארצי - לווי בהשתלמות שנתית לצוותי המועדוניות - מפגש הנחיה פרטנית מהמנחה המחוזית - שותפות בתכנון פעילות העשרה
דצמבר	- התחברות ריגשית לחגי החודש בהתאם למיגזרים השונים (למשל: חנוכה, כריסמס) ולא בלימוד מנהגי החג ומהותו. - לדוגמא: בחנוכה, האור שבי ובחג המולד - נתינה שאינה תלויה בדבר.	- שותפה בשיבת צוות מוביל מועדוניות רשות - השתתפות במפגש מנחות מחוזי/ ארצי - לווי בהשתלמות שנתית לצוותי המועדוניות - מפגש הנחיה פרטנית מהמנחה המחוזית
ינואר – פברואר	- הכנה וקיום ועדות הערכה רב מקצועיות בנוגע לכל ילד/ה המועדוניות. ראו עבודה בשותפות – פרק 4 - העמקת הטיפול בילד/ה	- שותפה בשיבת צוות מוביל מועדוניות רשות - השתתפות במפגש מנחות מחוזי/ ארצי - לווי בהשתלמות שנתית לצוותי המועדוניות - מפגש הנחיה פרטנית מהמנחה המחוזית

מועד	עבודת צוות המועדונית בלווי והנחיית המנחה	עבודת המנחה ברמה מערכתית
מרץ – אפריל	- התחברות ריגשית לחגי החודש בהתאם למגזרים (פורים, פסחא, פסח): עיסוק במסיכות והעמדת פנים, משמעות חירות, חסד וכו'. - יישום התכנית האישית והקבוצתית במועדונית - העמקת הקשר עם השותפים (הורים, בית הספר והקהילה)	- שותפה בישיבת צוות מוביל מועדוניות רשות - השתתפות במפגש מנחות מחוז/ ארצי - לווי בהשתלמות שנתית לצוותי המועדוניות - מפגש הנחיה פרטנית מהמנחה המחוזית
מאי – יוני	- וועדות הערכה רב מקצועיות לסיום השנה - וועדות קליטה ושיבוץ לקראת השנה הבאה. - תהליכי פרידה - שותפות בתכנון מהלך פעילות קיץ - המנחה והצוות עוסקים בהתחברות ריגשית לחגי החודש בהתאם למגזרים השונים (ראמאדן, שבועות וכו') למשל: אחווה, קדושה שמחה	- קיום ועדת היגוי מועדוניות רשות - שותפה בישיבת צוות מוביל מועדוניות רשות - השתתפות במפגש מנחות מחוז/ ארצי - לווי בהשתלמות שנתית לצוותי המועדוניות - מפגש הנחיה פרטנית מהמנחה המחוזית - שותפות בתכנון מהלך פעילות קיץ
יולי	- המשך וועדות קליטה ושיבוץ פעילות קיץ - עבודה רפלקטיבית על השנה שהסתיימה	- שותפה בישיבת צוות מוביל מועדוניות רשות - השתתפות במפגש מנחות מחוז/ ארצי - לווי בהשתלמות שנתית לצוותי המועדוניות - מפגש הנחיה פרטנית מהמנחה המחוזית

5.9 מענה והתייחסות לאירוע חריג / פתאומי

במהלך סדר היום השגרתי והאוניברסלי, יש אירועים ומצבים לא תמיד צפויים. במקרים כאלה, הצוות צריך להתאים ולדייק את דרך ההתמודדות שלו למצב שנוצר. תוך התייחסות למספר היבטים: אם מדובר בילד / ספציפי/ת, בקבוצה/ צוות, והתפקוד.

ראשית, יש חשיבות ליכולת אנשי הצוות לעצור לרגע, להתבונן פנימה למה שמתחולל בתוכם נוכח האירוע, ולהגיב כשהדברים מעובדים ומוחזקים, ע"מ לאפשר לילדים לצלוח את האירוע באופן אופטימלי.

הצוות יעצור את הפעילות השוטפת, יקח פסק זמן ויפעל מתוך מקצועיות ושיקול דעת. זאת, לצד הקשבה לצורך שעולה, שקילת אפשרויות תגובה מותאמות, היועצות בניהן ועם המנחה והעו"ס להבניית פעולה מותאמת למעשה.

חשוב לציין, כי בכל מקרה בו מתרחשים במועדונית אירועים הפוגעים במוגנות הילד/ה, כמו למשל פגיעה אחד בשני (אלימות, קללות, הורדת מכנסיים) נעצרת הפעילות במועדונית, והצוות מתייחס למתרחש: ריסון, הרגעה וויסות.

בנוסף, צריכה להיות התייחסות לאירוע בפני כל הקבוצה - תאור עובדתי של מה שקרה תוך המנעות משיפוטיות וקביעת עמדה. הודעה שהצוות ישקול את התגובה לאירוע ביחד עם ההורים והגורמים המקצועיים.

לאחר מכן ישנה חזרה לשגרה.

בסוף היום, יתקיים עדכון המנחה, העו"ס וההורים בפרטי המקרה וחשיבה משותפת על המשך התגובה.

1. עבודה עם הילד/ה שבמרכז האירוע החריג : צוות המועדונית יבנה תוכנית עבודה עם הילד/ה בהתאם לפרטי המקרה בשיתוף המנחה והעו"ס ויקבל על כך הדרכה על פי הצורך. בכל מקרה, יתקיים שיח עם ילד/ה. מנחת המועדונית תכוון את הצוות לקיים שיח מיטבי מגדל ומאפשר (ראו סעיף השיח המיטבי בפרק זה). יש שהשיח מתקיים בסמוך לאירוע שמתרחש (ואז מפסיקים פעילות) ולעיתים מספר ימים אחרי האירוע או כחלק מתוכנית העבודה עם הילד/ה. בכל מקרה יש לתת את הדעת ולתכנן את התגובה ותכניה, תוך הוועצות עם מנחת המועדונית והעו"ס.

2. עבודה עם קבוצת הילדים סביב ארוע ספציפי : הקונטקסט שבו מתקיים עבודה של הצוות קשור בחשיפה של קבוצת ילדים לאותו אירוע (אם היו עדים לו, למעגלי הפגיעות בתוך הקבוצה) עד כמה האירוע נוגע להם ולחיייהם. למשל אם נפטר סבא של אחת הילדות וידוע לנו שילד אחר במועדונית חווה אובדן, נדבר גם איתו. הצוות והמנחה יתאימו את המפגש לגיל הילדים, לשלב ההתפתחותי בו הם נמצאים ומצבם הרגשי. הוא יפעל על פי הכלים של התמודדות במצבי לחץ, תוך היוועצות עם המנחה והעו"סית של המועדונית.

3. מצבי חירום לאומיים ואישיים : ישנם מצבי חירום שקשורים למצבה הבטחוני של המדינה או לתופעות יחודיות דוגמת הקורונה, במקרים אלה מתנהלות המועדונית על פי [הנחיות משרד החינוך](#) בליווי הנחיה צמודה של המנחה, בהלימה [לחוזר מנכ"ל לשיחה והתנהגות עם ילדים בזמן חירום](#) ופעילויות נוספות דוגמת של מרכז חוס"ן.³³

5.10 שובר שגרה לטובה

קיום פעילות ספציפית ויחודית במקרים של בשורות טובות - כיבוד מיוחד, יצירה או פעילות שאינה קבועה בסדר היום, זאת בעיקבות לידה, החלמה, הצטיינות וכיוב'. ההחלטה על כך תתקבל ע"י הצוות במועדונית. חשוב לקיים מידתיות ושיוויניות בציון אירועים אלה.

אפילוג

לסיכום

חוברת זו באה להציג את יחודיות תפקידה של מנחת המועדוניות. מהלך כתיבתה היה כרוך בתהליך למידה, התבוננות וחקירה שמטרתו דיוק, שיום והבניה של מארג העשייה הרחב והעמוק של מנחת המועדונית.

בפרק הראשון, הוצגה בתמציתיות תפיסת "הרווחה החינוכית" ו"הקהילה המיטיבה" כבסיס לשדה העבודה במועדונית. בו הגדרנו גם מהי מועדונית ומטרותיה, שכן זהו הבסיס הראשוני והיסודי להבנת המסגרת שבתוכה מתקיים המעשה החינוכי – טיפולי של מנחת המועדוניות. ללא הבנת ה'סיפור' של המועדוניות מבחינה חינוכית, טיפולית כמו גם חברתית, יהיה קושי להכיל את מורכבות התפקיד של המנחה.

מתוך ההגדרה של "מפעל המועדונית" הכרנו בפרק השני את המשאב האנושי - צוות מוביל מועדונית רשותי ומעגל השותפים בקהילה. מעגלים אלה מהווים חלק מתהליך מובנה ושיטתי של עבודה במועדונית. עירנות למורכבות היחסים ומכוונות ליצירת מרחב עבודה משותף ואפקטיבי הם אלה שמייצרים במועדונית מסגרת חינוכית – טיפולית תומכת ודינמית לילדים.

הפרק השלישי הציג את תפקידה המורכב והמקיף של המנחה, להיות "בפנים" ו"בחוץ". מצד אחד להיות זרוע של מדיניות האגף לילדים ונוער בסיכון והמחלקה לרווחה, קהילה והורות ולהיות שותפה למהלכים ברמת

הרשות והישוב. מצד שני להיות קרובה לצוות, לצרכים שעולים ולשגרת היומיום המתנהלת במועדונית, לפתח להוביל ולקדם, באמצעות ידע, מיומנויות ומשאבים פנימיים, התפתחות ושינוי של הילדים במועדונית והצוות.

תפיסת העבודה במועדונית שהוצגה בפרק הרביעי, הנכיחה ערכים שונים בעבודה שמהווים מעין מפת דרכים להתנהלות השוטפת: ראייה חברתית של שוויון, אחריות ודאגה למוגנות ובטחון, דינמיות, אופטימיות ואמונה בשינוי, שותפות ושיתופיות ברמת מקרו ומיקרו (עם הורים - בצוות - ברמת ישובי), יציבות ומחוייבות במעגל החינוכי, לימודי, טיפולי וסביבתי. כל אלה מתקיימים זה לצד זה אך גם משלימים האחד את השני ומייצרים קוהרנטיות והתפתחות. הבנת התפיסה וערכיה מהווה רשת בטחון ומפת כוכבים בנפתולי היומיום במועדונית.

בפרק חמש, פגשנו את שגרת היומיום ודרכי יישום וביצוע של תפיסת העבודה במועדונית. פרשנו את עקרונות ודרך עבודה הנגזרים מהאידיאולוגיה ומתפיסת העבודה הערכית במועדונית. ראינו כי במעגלי העבודה ילדים- צוות ישנו שימוש בכלים, פרקטיקות ותהליכים דינמיים כמו למשל שיח מיטבי, מרחב פוטנציאלי, הכלה ומוגנות, תכנון וסדר לצד גמישות והתאמה של המענים לפי צורך בהתאם לתפיסת הפדגוגיה טיפולית.

אין ספק כי, ייחודיות העשייה במועדונית היא בשילוב בין הכללי - האוניברסלי המוכתב משגרת היומיום ורצף לוח השנה לבין ההתאמות הנעשות ברמה הספציפית- לארועים ומצבים הקורים במועדונית. אירועים חריגים אלה מפרים את השגרה ומאלצים את הצוות להתמודד עם השינויים הבלתי צפויים.

ההבחנה שהצגנו בפרק 5, לצורך הדיוק, אינה מתקיימת בצורה דיכוטומית במציאות, אלא הדברים כרוכים זה בזה בעשייה היומיומית במועדונית. היכולת לנוע בין הרגיל - לחריג משקפת את העבודה המקצועית של נשות הצוות ואת הלוי וההנחייה היחודית של מנחת המועדוניות.

התשתית הרחבה של העבודה במועדונית מבליטה ומדגישה את יחודיות עבודת ההנחיה במועדונית :

מנחת המועדונית יוצרת את החיבור בין ה BEING ל DOING בעבודה השוטפת במועדונית החינוכית טיפולית בגיל היסודי.

ההנחיה עוסקת במכלול הרחב, המסועף והמורכב של תכנים, מיומנויות, כלים וממשקי עבודה הקשורים במועדונית, בצוות ובילדים בגיל היסודי (א-ו) וחטיבת הביניים (ז-ט).

תכני העבודה של המנחה מגוונים : מצבי סיכון, פדגוגיה טיפולית, שיח טיפולי, עבודת צוות, שיתוף הורים, העשרה, הרפיה, התמודדות במצבי חירום ועוד.

עבודת ההנחיה השוטפת של המנחה היא להתאים את סגנון העבודה והמתודות לצרכים ולהתפתחות הצוות בהלימה לתפיסה ולמדיניות המחלקה.

דרך עבודתה מחייבת שימוש ב מיומנויות הנחייה, הדרכה, יעוץ, כישורים פדגוגים, גישור, אימון, מתודות של הרפיה וכישורי טיפול במצבי חירום.

כל אלה נוגעים בממשקי עבודה ובמעגלים רבים במגוון אוכלוסיות: צוות המועדונית, הורי הילדים, צוות בית הספר, עמיתים ברשות, עמיתות להנחיה וקשר עם המחלקה לרווחה, קהילה והורות. ממשקים אלה יוצרים רשת מורכבת ומקצועית של עבודת המנחה במועדונית.

תפקיד ההנחיה הוא לאפשר לתהליכים המתרחשים בו זמנית להיות קשורים זה לזה, ובמקביל להשאר בזירת העבודה באופן ממוקד: המועדונית - הצוות - הילדים - ההורים - ביה"ס - קהילה. ככזה הוא מחייב גם הנחיה על הנחייה במערך צוות המנחת מועדוניות ארצית/ מחוזית/ ישובית.

אחרית דבר

בהננת ומלאכת הפלא הזו מתרחשת אזי,

במהלך השנים בהם הילד/ה שווה במועדונית, הבנויה ופועלת בסדר יום ופרקטיקות כמפורט לעיל, מתרחש תהליך שיחזור וריפוי של תהליכי התפתחות שהיו חסרים/ לקויים.

ברגע שתהליך ההתפתחות משתפר, אנו יכולים לראות זאת, אצל הילד/ה, ברכישת כישורי חיים ולמידה ובעליה בתחושת שייכות, בטחון, יצירת קשרים, ורקימת שאיפות וחלומות.³⁴

בהנחה שבמקביל לתהליך אותו עובר/ת הילד/ה במועדונית, מתקיים קשר של ההורה גם עם הרווחה תוך שילובו של ההורה בתוכניות של חיזוק והעצמת הורות לצד הדרכת הורים אז מתקבל "השלם".

כאשר הילד/ה יצא מהמועדונית, סל הכלים שלו ושל ההורים יהיה רחב דיו כך שיאפשר המשך התמודדות וצמיחה עתידית הטומנת בחובה יציאה ממעגל הסיכון.

נספחים

נספח 1: תקצוב המועדונית, השתתפות משרד החינוך

המועדונית מתוקצבת על בסיס קטגוריית ההפעלה, שנבחרת ע"י הרשות (1 – 35 ש"ש, 2 – 30 ש"ש, 3 – 25 ש"ש).

משרד החינוך משתתף ב- 44% מעלות המועדונית עד לסכום התקרה, שנקבע לקטגוריה, וכפוף להגשת דו"חות ביצוע תקופתיים. שאר עלות המועדונית הינה באחריות הרשות. משרד הרווחה משתתף ב- 23% מעלות המועדונית, במידה והיא מוכרת כמשותפת.

התקצוב מיועד לשכר מדריך, אם בית, עובד סוציאלי (מועדוניות משותפות), מזון, פעילות שוטפת ואחזקה שוטפת. יש לציין, כי המדריך/ה, אם הבית והעו"ס מועסקים ע"י הרשות או ע"י עמותה, המשלמת את שכרם, ואינם עובדים של משרד החינוך.

בנוסף, משרד החינוך מממן עלות שכר מלא של מנחה מטעמו לצוותי המועדונית.

העשרה חינוכית ורגשית במועדוניות - העשרה חווייתית באמצעות חשיפה לתכנים כגון אמנויות ותרבות, פעילות גופנית לא שגרתית, מדעים, קיימות ועוד. בנוסף, תמיכה לימודית באסטרטגיות למידה, הוראה מתקנת ועוד.

העשרה זו מהווה הזדמנות לזיהוי וטיפול חוזקות, מעבר ללמידה בבית הספר ומזמנת לילדים חוויות הצלחה משמעותיות. לצורך כך מתקצב המשרד תוספת של 5,000 ש"ב בכל שנה.

דרכי עבודה:

עבודת המועדוניות מוסדרת החל מתהליך החלטה על קבלת ילדים, דרך נהלי העבודה השוטפת במועדונית, בניית תכנית חינוכית-טיפולית לכל ילד וועדות הערכה, המלוות את פעילות המועדונית לאורך השנה.

נספח 2: אוכלוסיית היעד

מתוך מסמך משותף למשרד החינוך ומשרד הרווחה, תשע"ט

3.1 ילדים בגילאי 3-18 (במועדוניות חינוך ומשותפות – כיתות א'-ט') אשר הוריהם מתקשים בסיפוק צרכי חייהם הבסיסיים, הרגשיים, החינוכיים וההתפתחותיים הדרושים לשמירת שלומם, בריאותם והתפתחותם התקינה ומאופיינים ע"י שניים או יותר מהמאפיינים הבאים:

- ילדים החסרים הרגלי חיים בסיסיים.
- ילדים המגלים בעיות רגשיות
- ילדים המגלים קשיי התנהגות
- ילדים להם יש קושי בהתקשרות (Attachment) עם הוריהם.
- ילדים המגלים קשיים ביצירת קשרים חברתיים משמעותיים.
- ילדים עם פערים לימודיים ניכרים ביחס לבני גילם.

3.2 הורים לילדים על פי אוכלוסיית היעד בסעיף 3.1 המתחייבים להשתתף בפעילויות הנדרשות מהם במסגרת המועדונית ומחוצה לה לצורך השגת יעדים ומטרות שנקבעו בתוכנית הטיפול.

3.3 ילדים שאינם מתאימים למועדונית

- ילדים תוקפניים בצורה קיצונית היכולים לשבש פעילות של מועדונית
- ילדים שפוגעים מינית בילדים אחרים או שנפגעו מינית ושאין מטופלים.
- ילדים הזקוקים להגנה מלאה כשהבית מסכן אותם.

- ילדים הזקוקים לטיפול תרופתי או אחר ולא מטופלים
- ילדים שמסכנים את עצמם או את האחרים.

כתוצאה ממצבים אלו, המועדונית אינה יכולה לספק מענה לצרכיהם ולהבטיח את שלומם הפיזי והנפשי.

*ניתן לקבל עד 3 ילדים עם בעיות מורכבות לאחר בחינה של יכולות הצוות המטפל

והרכב הקבוצה

ועדת הקבלה תבחן התאמתו וקבלתו למועדונית של כל ילד הלומד בכיתה קטנה או בבית ספר לחינוך מיוחד (ובתנאי שהרקע לקשייו אינם אורגניים), ביכולתו להשתלב ובהתאמתו להרכב הקבוצה ויכולת הצוות להכיל.

נספח 3: תפקיד מדריך/ת המועדונית

(מסמך פנימי)

תיאור תפקיד:

מדריך/ת המועדונית אחראי/ת לפעילות השוטפת ולניהול סדר היום של המועדונית וכן להובלת הצוות וקבוצת הילדים במועדונית.

דרישות תפקיד:

- עיצוב צוות מגובש המחויב לתהליכים ולעבודה במועדונית.
- בניית קשר משמעותי רגיש ומותאם לצרכי כל ילד, לשם קידומו הרגשי, החברתי/התנהגותי והלימודי.
- בניית קבוצת הילדים.
- אחריות על ניהול סדר היום: קבלת הילד, ארוחה חמה, שעת למידה, פעילות העשרה, פעילות חברתית, שיחות אישיות ועוד.
- חיזוק הקשר בין צוות המועדונית, הילדים וההורים, ובין ההורים והילדים.
- שמירה על קשר רציף עם כל ממשקי המועדונית: מנחה, עו"ס, קב"ס, מתנדבים ועוד.
- שמירה על קשר רציף עם המחנכים (כולל ביקורים בבתי ספר וקשר טלפוני).
- שותפות בעריכת ישיבות בניית תכנית טיפולית לכל ילד ובוועדות הערכה.
- השתתפות בהנחיות ובהשתלמויות במהלך השנה.
- ביקור ילדי המועדונית בביתם.
- קיום אספות הורים ופעילויות הורים-ילדים.

השכלה:

תואר ראשון במדעי החברה והרוח ותעודת הוראה.
ע"פ חוקת מרכז השלטון המקומי : אפשרי מורה מוסמך/ מדריך מוסמך
תנאים מוקדמים להעסקה:
ראיון אישי עם המנחה היישובי/ת.
מכרז ברשות המקומית.

ניסיון:

ותק של לפחות 3 שנים בעבודה חינוכית מוכחת עם ילדים ונוער/הוראה
בבית ספר/ מדריך/ה או מורה חייל/ת, שעסק/ה בהדרכה ישירה בצבא או
בשרות לאומי.

כישורים אישיים:

גישה אמפטית לילדים מאוכלוסיות מאתגרות
יכולת להדריך
יכולת לבנות תכניות ולבצען.
נכונות לעבוד בשעות בלתי שגרתיות
כושר ניהול ותקשורת טובה.

נספח 4: נוהל המגדיר את עבודת הקב"ס במועדוניות חינוכיות ומשותפות

ירושלים, ז' כסלו תשע"ט

15 נובמבר 2018

שלום רב,

הנדון: נוהל המגדיר את עבודת הקב"ס במועדוניות חינוכיות ומשותפות³⁵ -
עדכון תשע"ט

בהתאם לשינויים הארגוניים באגף, ולדיוק בעבודתו הפרופסיונלית של קצין הביקור הסדיר, להלן נוהל המגדיר את עבודתו במועדוניות המשפחתיות-החינוכיות.

רקע:

המועדוניות המשפחתיות הן חלק מהמענים הניתנים על ידי המחלקה לקהילה, רווחה והורות, והיא אחת התכניות מיני רבות באגף א' - חינוך ילדים ונוער בסיכון. המועדונית המשפחתית היא מסגרת חינוכית המשלימה את הבית ומסייעת לבית הספר, ללא ניתוק הילדים מהדינמיקה של המשפחה והקהילה.

המועדונית מיועדת לילדים ובני נוער בסיכון (כיתות א-ט'), המתקשים להתמודד על רקע תפקוד משפחתי לקוי. הילדים נמצאים בסיכון גבוה לנשירה סמויה ממערכת החינוך, בגילאים הצעירים, ונשירה גלויה בגילאים

35 מועדונית משותפת – מועדונית חינוך ורווחה

הבוגרים. רובם מגלים בעיות בהסתגלות, הבאות לידי ביטוי בחסכים בתחומים רגשיים, התנהגותיים, לימודיים ו/או חברתיים, תחושות תלישות וחוסר שייכות, ופערים לימודיים גדולים על רקע סביבתי.

קצין הביקור הסדיר הינו איש מקצוע השותף בצוות המוביל הרשות³⁶ של המועדונית, ומהווה דמות חשובה באחזקת התלמידים ובמניעת נשירתם. תפקידו לערוך מעקב אחר הביקור הסדיר של ילדי המועדונית, וכדי לעשות זאת עליו להכירם.³⁷

תפקידי קצין הביקור הסדיר במועדונית:

1. איתור תלמידים – קצין הביקור הסדיר נמצא בקשר עם הצוות החינוכי בביה"ס, במסגרת עבודתו באיתור תלמידים בנשירה סמויה. במהלך חודשים אפריל – יוני קצין הביקור הסדיר מאתר תלמידים, לקראת ישיבת שיבוץ. האיתור נעשה בעזרת צוותים חינוכיים בבתי הספר, הרווחה וועדות התמדה בהם הוא שותף.
2. וועדת שיבוץ/קבלה – הוועדה מנהלת על ידי מנהל מחלקת החינוך ברשות ולוקחים בה חלק: הצוות המוביל, הכולל את עו"ס המועדונית, רכזת המועדונית הרשותית, מנחת המועדונית והקב"ס, וכולם שותפים במיון ובהחלטה על שיבוץ התלמידים. הקב"ס מעביר את רשימות התלמידים ששובצו או נדחו לבתי הספר.
3. ביקורי קצין ביקור סדיר במועדונית – קצין הביקור הסדיר יכיר את ילדי המועדונית, יקבל וישתף באינפורמציה שוטפת על תפקודם ויסייע במידת הצורך במתן מענים מותאמים. הביקורים יתקיימו אחת 3-4 שבועות לפחות.

36 צוות מוביל רשותי – עו"ס מועדונית, מנהל מח' חינוך/מנהל שחר/מנהל יח' פרט/רכזת מועדונית רשותית, קצין ביקור סדיר ומנחת מועדונית ממש"ח.

37 ילדי המועדונית הינם נושרים סמויים.

4. וועדות הערכה – יו"ר הוועדה, מדריך המועדונית, ירכז/ינהל תיק מעקב עבוד הילד המטופל במועדונית וישתף את הקב"ס לקראת וועדות הערכה. בוועדות מתנהל מעקב על תפקוד התלמידים ומתקבלות החלטות על המשך טיפול. וועדות הערכה מתקיימות גם באמצע ובסוף השנה - סך הכול 2-3 פעמים בשנה. בישיבות משתתפים: מדריך ואם בית במועדונית, קצין ביקור סדיר, עו"ס המועדונית, עו"ס משפחתיים ומנחת המועדונית, וכן הורים ונציגי בית הספר.

5. השתתפות במפגשי הנחייה – הקב"ס ישתתף, לפי הצורך והעניין, במפגשי הנחייה במועדונית, העוסקים בהחזקה התפקודית של התלמיד בבית הספר ובמועדונית, בהיבט המקצועי הרלוונטי לביקור הסדיר.

6. השתתפות בוועדת היגוי בנושא מועדוניות – 1-2 פעמים בשנה מתקיימת ישיבה רחבת משתתפים הכוללת את נציגי הרשות (מהחינוך והרווחה), נציגי משה"ח ומשרד הרווחה וקצין ביקור סדיר.

7. הערה חשובה: קצין הביקור הסדיר אינו עוסק בנושאי תקציב, מנהלה, תחזוקה וכוח אדם.

בברכה,

רפי בטיט

מנהל המחלקה לביקור סדיר לרווחה, ומניעת נשירה

תמר פתחיה

מנהלת המחלקה קהילה והורות

נספח 5: תפקיד רכז/ת מועדוניות רשות/ת (לפחות 3 מועדוניות)

מתוך אוגדן בעלי תפקידים ברשויות, עמ' 55

תיאור תפקיד:

רכז/ת המועדוניות אחראי/ת מטעם הרשות המקומית על תפעול המועדוניות בהתאם לסטנדרטים ולתוכניות הפעולה של כל מועדונית. בנוסף, הוא/היא אחראי/ת על הקשר, ההכוונה ותיאום העבודה בין המועדוניות ברשות לבין גורמי הרווחה והחינוך.

- בניית שיתופי פעולה ותיאום ביישוב (עם בתי ספר, גורמי קהילה) בנוגע למועדוניות.
- הכנת ועדות לבניית תכנית חינוכית-טיפולית לכל ילד, ועדות הערכה, ועדות שיבוץ.
- בניית תכנית עבודה משותפת למועדוניות ביישוב.
- איסוף וריכוז דוחות.
- טיפול בבעיות כ"א – תיאום ומציאת מחליפות בהיעדר מדריכה או אם בית.
- תקציב העשרה – תיאום עם מדריכי החוגים.
- ייזום פעילויות במועדוניות.
- טיפול בנושאים הקשורים ברווחת העובדים במועדוניות, ייזום השתתפות במפעלים עירוניים וכד'.
- תיאום בהקשר לאירועים חריגים.
- תיאום בנוגע לתחזוקת המועדוניות, מזון (קייטרינג) וכד'.

דרישות תפקיד:

השכלה:

תואר ראשון במדעי החברה והרוח ותעודת הוראה או תעודת עובד חינוך.
תנאים מוקדמים להעסקה:
מכרז ברשות המקומית.
עדיפות למי שעסק/ה כמדריך/ה במועדונית באותה רשות.

ניסיון:

ותק של לפחות 3 שנים בעבודה חינוכית מוכחת עם ילדים ונוער/הוראה
בבית ספר/ מדריך/ה או מורה חייל/ת, שעסק/ה בהדרכה ישירה בצבא
או בשרות לאומי.
כישורים אישיים:
גישה אמפטית לילדים מאוכלוסיות מאתגרות
יכולת להדריך ולהנחות
יכולת לבנות תכניות ולבצען.
נכונות לעבוד בשעות בלתי שגרתיות
כושר ניהול ותקשורת טובה.

נספח 6: המועדונית – המרחב הפיזי

מתוך מסמך משותף למשרד החינוך

ומשרד הרווחה

למרחב בו שוהה הילד חשיבות מכרעת להצלחת התכנית הפדגוגית-טיפולית. לפיכך, על מבנה המועדונית לעמוד בסטנדרטים גבוהים המגלמים את המטרות והיעדים של ייעוד המועדונית כבית חם וסביבה טיפולית-חינוכית.

המועדונית תפעל במבנה מותאם ונגיש לגילאי הילדים. כך גם התחולה הכוללת את הריהוט. המועדונית תפעל במבנה ייעודי למועדונית בלבד, אם המבנה הייעודי הינו בתוך מבנה קיים כגון מתנ"ס, ביי"ס וכדומה, עליו להיות מתאים לצרכי המועדונית. גודל שטח הפעילות המרכזי במועדונית יהיה 75 מ"ר לפחות. המבנה יכלול:

- אזור כניסה.
- אזור פעילות פתוח.
- יינתן ביטוי בחלל המועדונית להווי הפעילות של הילדים (בלוחות/קירות)
- אזורי פעילות סביב שולחנות (ארוחות, לימודים, פעילות העשרה)
- פינת ישיבה מספיקה לכל הקבוצה (סלון)
- אזורי מנוחה ופעילות אישית עם ילד
- משחקים, ספרים וצעצועים מותאמי גיל.
- חדר עזר רב תכליתי (המשמש כחדר צוות, חדר שיחות, חדר טיפול)
- חלונות מסורגים
- לפחות 2 תאי שירותים תקינים ושני כיורים לשטיפת ידיים
- מטבח מאובזר לבישול ארוחה חמה וארוחה קלה

- מחסן
- חצר מגודרת עם הצללה בקיץ, שער נעול ואינטרקום
- מתקני חצר בטיחותיים ומותאמים לגיל הילדים ולפעילויותיהם
- קו טלפון נייח
- חיבור למוקד הרשותי ומספרי חירום כתובים זמינים ונגישים
- מחשב וחיבור לאינטרנט
- ארון נעול לחומרי ניקוי
- ארון נעול בו יוחזקו התיקים האישיים של הילדים.